

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА КРАЇНОЗНАВСТВА ТА ТУРИЗМУ

ГЛОБАЛЬНЕ ПОЛІТИКО-ГЕОГРАФІЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ КИТАЮ НА
СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

за спеціальністю – 106 Географія
галузі знань – 10 Природничі науки
за освітньо-професійною програмою – Економічна географія
спеціалізація – Географічне країнознавство, міжнародні та політико-географічні
дослідження

Кваліфікаційна робота бакалавра
студента денного відділення
IV курсу
Санду Андрія Олександровича

Науковий керівник:
канд.геогр.н., доц. Стафійчук В.І.

КИЇВ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИКО-ГЕОГРАФІЧНОГО ПОЛОЖЕННЯ КРАЇНИ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ В ГЕОГРАФІЧНОМУ ТА ПОЛІТИЧНОМУ КОНТЕКСТАХ	6
1.1. Геополітична структура сучасного світу	6
1.2. Поняття "політико-географічне положення" держави	8
1.3. Методи дослідження політико-географічного положення	11
Висновки до 1-го розділу	13
РОЗДІЛ 2. ЧИННИКИ ТА ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ КИТАЮ ЯК СВІТОВОЇ ДЕРЖАВИ	14
2.1. Чинники, що сприяють Китаю на шляху до світового лідерства	14
2.2. Чинники, що заважають Китаю на шляху до світового лідерства	23
2.3. Основні етапи становлення Китаю у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.	28
Висновки до 2-го розділу	34
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНЕ ПОЛІТИКО-ГЕОГРАФІЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ КИТАЮ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ	35
3.1. Глобальна роль Китаю та його партнери у боротьбі за зміну світоустрою	35
3.2. Глобальне політико-географічне положення	41
3.3. Політичне співробітництво між Україною та Китаєм	55
Висновки до 3-го розділу	61
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Останнім десятиліттям Китай поступово став світовою державою. Довгий час у центрі уваги були економічні аспекти підйому Китаю. Однак під керівництвом Сі Цзіньпіна прагнення Китаю до глобального політичного лідерства стало безпомилковим.

В умовах зростаючого суперництва зі США, Китай прагне продовжувати зміцнювати свою присутність на міжнародній арені та стати технологічно незалежним від США. Роль Китаю як основного торгового партнера для багатьох країн світу надала значний набір інструментів для здійснення свого впливу у двосторонніх відносинах та на багатосторонньому рівні.

Піднесення Китаю сприяє регіональним та геополітичним змінам влади. Це супроводжується ескалацією конфлікту між великими державами та стратегічною конкуренцією, що зароджується.

Китай відіграє дедалі більш важливу роль у світовій економіці. Це одна з найбільш швидко зростаючих країн світу і лідируючий експортер. Китай також є великим отримувачем іноземної допомоги та великим позичальником на міжнародних ринках капіталу. Ще важливішим є те, що він залучає величезні обсяги прямих іноземних інвестицій.

Проте залишається відкритим питання про те, яку роль Китай може чи захоче грати на міжнародній арені. Чи буде ця роль позитивною, що підтримуватиме мирну інтеграцію та встановлення «гармонічного» світопорядку, чи більш негативною, орієнтованою виключно на вузькі інтереси Китаю? Майже повсюдно визнано, що Китай має правовий статус великої держави. Його розмір, його демографічна вага, престиж його культури, що налічує кілька тисячоліть, є основою його справи, а успішна стратегія реформ Ден Сяопіна дала Китаю до кінця 20 століття економічні засоби досягнення такого статусу. Ще раніше, Маоїстський Китай вміло використав протиріччя холодної війни, використовуючи обмеження китайської влади, щоб отримати постійне місце у Раді Безпеки Об'єднаних Націй. На той час Китай зміг довести

легітимність своїх амбіцій, спираючись на партнерів, які чуйно реагують на його заклики до незалежності, звернені як до «радянського гегемона», так і до «імперіалізму США».

Сьогодні сила Китаю впливає з його економічних успіхів і спирається на нібито величезний потенціал ринку. Однак, як і раніше, необхідно уточнити критерії та межі цієї сили, щоб визначити, чи справді Китай здатний змінити регіональний або глобальний баланс сил.

Об'єкт наукової роботи – Китай як одна з наймогутніших країн світу з тисячолітньою історією і власною територіально-політичною системою.

Предмет наукової роботи – політико-географічне положення Китаю на світовій арені.

Отже, **метою даної роботи** є дослідження політико-географічного положення сучасного Китаю на світовій арені.

Для дослідження заданої мети були визначені наступні завдання:

1. Дослідити геополітичну структуру сучасного світу;
2. Визначити, що собою являє поняття "політико-географічне положення";
3. Визначити чинники, котрі допомагають Китаю бути державою-лідером;
4. Дослідити чинники, котрі псують імідж Китаю на світовій арені;
5. Висвітлити основні етапи становлення Китаю у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.;
6. Охарактеризувати глобальну роль Китаю та його партнерів у боротьбі за зміну світоустрою;
7. Дослідити політико-географічну роль ініціативи "Пояс-Шлях"
6. Дізнатись, що собою являє «Стратегія Великого Китаю» і її основні положення.

Методи дослідження: як основні були обрані загальновідомі, теоретичні, застосування яких дозволяє виявляти явні та приховані закономірності, загальне та необхідне, відокремлювати суттєве від несуттєвого, таким чином визначаючи

динаміку загального розвитку.

Безумовний пріоритет надано теоретичним методам дослідження, оскільки сама робота має теоретико-методологічний характер. Також до уваги брались роботи сучасних географів-теоретиків та економістів України, використовувались методи аналізу та синтезу, метод індукції та дедукції, описовий метод та інші методи.

Структура роботи: робота складається з вступу, трьох розділів (кожен містить кілька підрозділів), висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИКО-ГЕОГРАФІЧНОГО ПОЛОЖЕННЯ КРАЇНИ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ.

1.1. Геополітична структура сучасного світу

Геополітика є основою для геополітичної структури. Під геополітикою зазвичай розуміють науку про те, як політика та географічний простір взаємодіють і впливають. Цей зв'язок проявляється в тому, що, з одного боку, особливості цього простору, такі як його географічне положення, природні ресурси та умови, шляхи сполучення, розселення населення, розташування економічних центрів тощо, впливають на діяльність органів державного управління та зовнішню та внутрішню політику країни. З іншого боку, сам географічний простір впливає на політику, яка іноді змінює його в політичному контексті заради економічних, військових і екологічних інтересів держави [3].

Основними учасниками геополітики, що формують її структуру, є переважно держави. Протягом історії людства держави завжди прагнули змінити географічний простір на свою користь, часто використовуючи силові методи, такі як війни. Однак сьогодні вони в основному розширюють свої зони впливу за допомогою економічних та інформаційних засобів. Це робиться для захисту національних інтересів, таких як територіальна цілісність, політична незалежність, культурна самобутність та забезпечення безпеки. (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1

Основні суб'єкти геополітики

Суб'єкт	Характеристика	Приклади
Держави	Найважливіші суб'єкти геополітики, які володіють суверенітетом над певною територією.	США, Китай, Німеччина, Україна
Міжнародні організації	Об'єднання країн, які	ООН, ЄС, НАТО, МВФ

	співпрацюють з певних питань.	
Транснаціональні корпорації	Великі компанії, які ведуть свою діяльність у багатьох країнах.	Apple, Google, Microsoft, Toyota, Nestle
Міжнародні неурядові організації	Некомерційні організації, які не мають зв'язку з урядами.	Червоний Хрест, Greenpeace, Amnesty International
Окремі особи	Люди, які завдяки своїм багатству, владі або впливу можуть впливати на геополітичні процеси.	Білл Гейтс, Ілон Маск, Папа Римський

Власна розробка

Можливість максимально використовувати геополітичні інтереси залежить від низки географічних факторів, включаючи ступінь впливу сусідніх держав, темпи економічного розвитку, культурні традиції, здатність реагувати на загрози національним інтересам, спосіб життя та інші фактори. Держава втрачає своє самостійне значення, якщо вона не діє та не може реалізувати свої геополітичні інтереси.

Наприкінці 20–початку 21 століття геополітична структура світу стала складнішою, оскільки крім окремих країн з'явилися міждержавні глобальні та регіональні угруповання, транснаціональні корпорації та інші. Кожен із цих суб'єктів має свою сферу впливу, починаючи з геопростору, який стосується національних кордонів, до глобального геопростору, де забезпечуються національні інтереси [6].

Залежно від цього формуються основні геополітичні центри сили, які в змозі використовувати свою владу або вплив поза межами своїх країн з метою зміни геополітичного простору на свою користь. Крім них, існують і менш потужні центри сили. Крім того, через їх взаємодію формуються різні перехідні, так звані буферні зони, що характеризуються різними видами контактів - конфліктними, інтеграційними, потенційно загрозливими тощо. Разом вони складають геополітичну структуру сучасного світу - відношення між геополітичними центрами сили та зонами їхнього впливу. Геополітична карта світу є просторовим відображенням цієї структури.

Список геополітичних центрів сили не є постійним. Нині на

геополітичній карті світу основними вважаються Європейський Союз, США, Китай, Росія, Японія, Індія. За оцінками, на них припадає 75 % світового валового внутрішнього продукту і 80 % світових витрат на оборону.

Взаємини між основними геополітичними центрами сили складні. На планетарному рівні існує чимало конфліктних ситуацій. Наприклад, наразі спостерігається загострення протиріч між Росією та США, а також між Китаєм і США. Європейський союз та Росія активно протистоять один одному у контексті конфліктів на територіях України та Сирії, що призвело до початку економічної війни та введення політичних санкцій. Постійний конфлікт між Китаєм і Японією щодо островів у Східнокитайському морі також сприяє високому рівню нестабільності й геополітичних ризиків у регіоні [7].

Попереду світових центрів сили існує значна кількість регіональних, таких як Бразилія (на Латинській Америці), Нігерія та ПАР (в Африці), Єгипет, Ізраїль, Іран і Саудівська Аравія (на Близькому Сході), Пакистан (у Південній Азії), а також Австралія, Індонезія і Південна Корея (в Східній Азії та Океанії).

За прогнозами міжнародних експертів, важливу роль у сучасному світі починають відігравати недержавні суб'єкти, які стають геополітичними центрами сили. Прикладами можуть бути міжнародні організації, такі як Міжнародний валютний фонд, Організація Об'єднаних Націй, Світовий банк, а також регіональні організації, як Африканський союз, Ліга арабських держав, Асоціація держав Південно-Східної Азії, Організація американських держав та інші. Крім того, до геополітичних центрів сили відносяться міжнародні мережі ЗМІ, такі як "Аль-Джазіра", BBC, CNN, а також воєнізовані групування, такі як "ХАМАС", "Хезболла", "Талібан" і т. д.

1.2. Поняття "політико-географічне положення" держави

Політико-географічне положення (ПГП) є складною науковою категорією, яка визначається сукупністю територіальних відношень певної країни з іншими державами та великими природними об'єктами, які мають значний політичний,

економічний, екологічний та соціальний вплив на цю країну. Територіальні відношення включають взаємне розташування, доступність, територіальну композицію, граничність, сусідство, симетричність та інші аспекти. ПГП країни також відображає такі композиційні відношення, як центральність і периферійність у певному регіоні.

Кожна країна має свій економічний потенціал і політичну орієнтацію, а також входить до певних міжнародних, економічних і політичних союзів, релігійних угруповань та інших об'єднань. Для визначення політико-географічного положення країни відносно інших, слід враховувати не тільки її індивідуальні характеристики, але й її членство в цих союзах та об'єднаннях. Важливо також розуміти характер відносин країни з усіма іншими угрупованнями. В сучасних умовах для визначення геополітичного положення держави доцільно виділити такі групи країн [8].

1. Держави з потужним економічним і політичним потенціалом («Велика сімка», а також росія, Китай, Республіка Корея).
 2. Країни, що є джерелами паливно-енергетичних ресурсів.
 3. Держави, що експортують та імпортують продукцію у великих обсягах або мають потенціал для цього.
 4. Дружні країни (відсутність істотних економічних, політичних суперечностей, територіальних претензій, тісне політичне, економічне, культурне співробітництво, входження до спільних асоціацій).
 5. Країни-противники (наявність економічних, політичних суперечностей або територіальних претензій — існуючих та потенційних).
 6. Нейтральні країни (стосовно конкретної держави).
 7. Держави, які є осередками регіональних військових конфліктів, а також ті, що перебувають під дією міжнародних санкцій ізоляції.
 8. Економічні союзи країн.
 9. Військово-політичні союзи країн.
 10. Країни, що групуються за релігійними ознаками.
- Деякі країни можуть одночасно входити до кількох угруповань, що

збільшує їх вплив на геополітичне положення. Аналіз політико-географічного положення також включає розгляд природних об'єктів, таких як моря, океани, гірські масиви, річки і т.д. Ці об'єкти можуть поліпшувати або ускладнювати взаємодію між країнами.

Політико-географічне положення є важливим резервом для економічного, соціального та політичного розвитку країни. Від його використання значною мірою залежать раціональність структури та ефективність матеріального виробництва країни, її економічна, політична, екологічна та воєнна безпека. Політико-географічне положення країни пов'язане з іншими видами географічного положення, такими як природно-географічне, економіко-географічне, еколого-географічне і т.д.

Природно-географічне положення визначає розташування географічного об'єкта (у цьому випадку країни) на поверхні Землі, а також його взаємодію з іншими об'єктами. Географічне положення об'єкта на поверхні Землі визначається його географічними координатами. Відносно інших об'єктів можна виділити положення країни відносно материків або частин світу, океанів, морів, великих озер, річок і т.д.

При оцінці політико-географічного положення країни важливо враховувати як ресурсні можливості, так і просторово-територіальні аспекти. Фізико-географічна складова надається значною увагою, оскільки географічне середовище має великий вплив на життя суспільства та ефективність функціонування держави. Навіть найсильніші країни можуть стикатися зі стихійними лихами, такими як землетруси, повені, урагани та інші природні катастрофи. Наявність і якість природних ресурсів, доступ до морів, кліматичні умови та рельєф місцевості, а також наявність річок і інших фізико-географічних факторів визначають стратегічне значення країни і можуть впливати на її розвиток та навіть існування [1].

Політично-географічне положення країн можна класифікувати як глобальне, регіональне та локально-сусідське. Термін «глобальне положення» стосується позиції країни на політичній карті світу в контексті її глобальних

зв'язків і стосунків з іншими країнами. Політично-географічне положення регіону включає його місцезнаходження та зв'язки з країнами, які входять до його власного історико-географічного регіону. Розташування та взаємодія країни з державами-сусідами відомі як її політико-географічне положення. Він вивчає складну історію співпраці та конфліктів. На цьому рівні відбувається реальне відпрацювання всіх типів відносин і взаємозв'язків між окремими державами та міждержавними інтеграційними утвореннями.

1.3. Методи дослідження політико-географічного положення

Для більш повного розкриття досліджуваної теми методологія дослідження потенціалу в політичному контексті ґрунтується на певних принципах, зокрема:

- *принцип системності* – дозволив встановити зв'язки між структурними елементами зовнішньополітичного курсу Китаю та проголошеної ним, концепції «Один пояс, один шлях», що в свою чергу дає змогу забезпечити цілісність її функціонування. Даний принцип дозволив проаналізувати систему через її взаємодію із зовнішнім та внутрішнім середовищем. Особливе місце посідають системоутворюючі внутрішні зв'язки системи, що впливають на формування структури проекту, організацію та забезпечують його загальну впорядкованість.

- *принцип комплексності* – дозволив дослідити зміну та розвиток зовнішньополітичного курсу Китаю, тим самим дав комплексну оцінку китайського мегапроекту «ОПОШ», виходячи із причинно-наслідкових залежностей, а також розуміння його взаємоузгодженого розвитку як єдиного цілого, який забезпечує зв'язок Китаю з усіма країнами учасниками та іншими складовими елементами китайської концепції;

- *принцип об'єктивності* – дозволив проаналізувати історичні факти з точки зору об'єктивних закономірностей, що дають змогу отримати ґрунтовне

та істинне знання про об'єкт даного дослідження. А саме це стосується обґрунтованості вихідних даних, які чітко описують трансформацію політичного та економічного потенціалу як Китаю, так і України на сучасному етапі.

- *принцип достовірності* – передбачає посилення на факти в їх змісті, що дозволило автору вивчити кожне явище в сукупності його, як позитивних, так і негативних сторін.

Теоретико-методологічна основа дослідження визначається поєднанням різних широко використовуваних методів. Під час написання даної роботи для досягнення мети і вирішення означених завдань використовувався ряд загальнонаукових методів дослідження таких як:

- *метод аналізу* – завдяки даному методу, вдалося виявити головні українські економічні інтереси та наміри українсько-китайської співпраці у торговельно-економічному напрямку в рамках проекту «Один пояс – один шлях», а також окремі конфліктні точки співпраці, які терміново потребують рішень, що враховують національні інтереси обох країн для подальшого всебічного розвитку.

- *метод синтезу* – що дозволив розглянути питання становлення і функціонування міжнародних економічних і транспортних коридорів, визначити місце України в рамках концепції «Один пояс – один шлях» за допомогою комплексного аналізу зібраних матеріалів, а також виявити багатоманітність типів зв'язку між об'єктом дослідження та основними факторами впливу на нього і звести їх в єдину теоретичну картину.

- *метод кореляційно-регресійного аналізу* – для моделювання впливу факторів на обсяги міжнародного інвестування, а також для розробки заходів щодо удосконалення міжнародного інвестиційного співробітництва з КНР;

- *прогностичний метод* – застосування даного методу дозволяє дослідити подальші перспективи розвитку співробітництва між Китаєм та Україною в рамках «Один пояс – один шлях»;

- *метод узагальнення* – даний метод наукового пізнання дає

можливість зробити висновок щодо історичних передумов, розкриття мотивації проголошення та висунення основних ідей концепції «Один пояс – один шлях», а також відобразити основні результати, пов'язані з реалізацією торговельної політики між Китаєм та Україною та можливі подальші перспективи співробітництва з огляду на зміни у міжнародних економічних відносинах у контексті побудови стратегічного партнерства.

Отже, підсумовуючи все вище сказане, можна говорити про те, що дане дослідження було проведено завдяки залученню ряду загальнонаукових і підходів, принципів, та методів, що обумовлено метою, задачами, предметом і об'єктом дослідження.

Висновки до 1-го розділу

В двадцять першому столітті світ зіткнувся здавалось би з нероз'язаними завданнями – продемонструвати колективну відповідь на пандемію COVID-19 та російський імперіалізм. Гегемонії США майже настав кінець, і виникнення багатопольярного світу призвело до перерозподілу сил на світовій арені. Пандемія підтвердила занепад США як наддержави і загострила питання про моральну і політичну здатність Пекіна зробити крок у порожнечу. Настала епоха руйнації, країни, які процвітають завдяки безладу, можуть досягти успіху в короткостроковій перспективі, тоді як країни, які вкладають кошти в стабільність, цілком можуть визначити майбутнє глобалізації і, по суті, нового світового порядку. Щодо поняття політико-географічного положення, то це важлива складова частина суспільно-географічного положення, яка відбиває місце країн на політичній карті світу, віддаленість від економічних центрів і транспортних осей інтеграційних угруповань, участь у військово-політичних і політико-економічних організаціях, у міжнародних потоках товарів, капіталів, людей та інформації. При оцінюванні ПГП держави необхідно враховувати його складові, а саме: фізико-географічну складову, економіко-географічну, транспортно-географічну, геостратегічну складову.

РОЗДІЛ 2.

ЧИННИКИ ТА ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ КИТАЮ ЯК СВІТОВОЇ ДЕРЖАВИ.

2.1 Чинники, що сприяють Китаю на шляху до світового лідерства

Здійснюючи перший принцип китайської геополітики, у грудні 1978 року керівництво КНР під керівництвом Ден Сяопіна оголосило стратегічний курс на соціалістичну ринкову економіку, в основі якої лежить поєднання планово-розподільної та ринкової систем. Ця стратегія передбачала масове залучення іноземних інвестицій, більшу економічну самостійність підприємств, впровадження сімейних господарств у сільському господарстві, зменшення ролі державного сектору у економіці, створення вільних економічних зон та боротьбу з бідністю, а також розвиток науки і техніки [4].

Саме Ден Сяопін вивів Китай із хаосу, відсталості та ізоляції, спрямовуючи його на шлях інтенсивного соціально-економічного розвитку. Наприкінці 1980-х - на початку 1990-х років Китай зміг повністю вирішити проблему продовольчого забезпечення населення, досягти високих темпів зростання ВВП та промислового виробництва, а також підвищити рівень життя населення.

Реформи були продовжені і його наступниками - Цзян Цземінем (з 1993р.), Ху Цзіньтао (з 2002р.), Сі Цзіньпіном (з 2013р.) [2].

Китайська Народна Республіка є однією з небагатьох країн у світі, де успішна модернізація економіки та її інтеграція в глобальну господарську систему відбувається за умови збереження монополії на владу Комуністичною партією (КПК). Результати економічних реформ у Китаї за світовими стандартами є вражаючими. Протягом останніх 20 років річне зростання ВВП становило близько 9-10%. За паритетом купівельної спроможності, Китай посідає друге місце у світі після США. Позитивний баланс торгівлі товарами з США на користь Китаю у 2023 році склав 475 мільярдів доларів.

Незважаючи на вражаючі економічні досягнення, внутрішньополітична ситуація в Китаї залишається складною через нерівномірний розвиток, демографічні та екологічні проблеми та безробіття. Значна кількість бідного населення постійно становить загрозу соціальній стабільності. Основним завданням правлячих еліт Китаю є збереження соціального порядку в країні та одночасне перетворення економіки на сучасну і глобально інтегровану.

За лідерства генерального секретаря ЦК КПК Ху Цзіньтао та прем'єр-міністра Веня Цзябао з 2003 року, китайський уряд акцентує увагу на "соціалізації" економіки. Серед пріоритетів відзначаються заходи для збереження енергії, поліпшення систем освіти та охорони здоров'я, соціальні реформи, боротьба з бідністю і захист навколишнього середовища.

Китайська програма розвитку передбачає, що сукупний ВВП країни має у 2020 р. подвоїтися, тоді до 2050 р. у Китаю з'являться реальні перспективи позбутися внутрішніх проблем і поповнити коло розвинених країн (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

Китайська програма розвитку

Назва програми	Період дії	Цілі	Стратегії	Результати
"Чотири модернізації"	1978-1992	Розвиток сільського господарства, промисловості, науки і технологій, оборони	Економічні реформи, відкриття зовнішньому світу	Швидке економічне зростання, покращення добробуту населення
"Соціалістична ринкова економіка"	1992-дотепер	Створення динамічної та конкурентоспроможної економіки	Приватизація держпідприємств, заохочення приватного сектора, вступ до СОТ	Перетворення Китаю на "світову фабрику"
"Нове Велике Відродження китайської нації"	2013-дотепер	Перетворення Китаю на "модернізовану соціалістичну країну"	Інноваційний розвиток, покращення екології, посилення соціальної справедливості	Зростання впливу Китаю на світовій арені

Складено на основі джерела [57]

Однак, на цьому шляху, за оцінками китайських експертів, існують три ключові проблеми: доступ до енергетичних та сировинних ресурсів, збереження екології, а також збалансоване поєднання економічного та соціального розвитку.

Доступ до ресурсів значною мірою залежить від зовнішньої політики Китаю. Країна стала найбільшим споживачем чотирьох з п'яти основних видів сировинних ресурсів у світі – зернових, м'яса, вугілля та сталі, а за обсягом споживання нафти займає друге місце після США. Значну частину необхідних ресурсів доводиться імпортувати. Стабільний доступ до іноземних ресурсів є важливим для подальшого економічного зростання, а також для збереження соціальної стабільності та політичної системи Китаю. Відповідно, зовнішня політика Китаю була адаптована до потреб внутрішнього розвитку.

Помітний прогрес, досягнутий Китаєм в економіці, а також інші показники прогресу цієї країни, викликали різні реакції у світі. З'явилася концепція "китайської загрози", яка включає в себе комплекс проблем, пов'язаних з швидким розвитком Китаю, від розширення його політичного впливу і збільшення військових потужностей до зростання потреб у енергоресурсах [9].

Для США і Японії зростання амбіцій Китаю стало предметом серйозного занепокоєння. У Вашингтоні вважають, що Пекін націлюється на американські сфери впливу та намагається похитнути військове домінування США у Східній Азії. Японія також дивиться на Китай з підозрою, відчуваючи, що Китай конкурує з нею за доступ до енергоресурсів та формування вигідного політико-економічного середовища у Південно-Східній та Центральній Азії. [10].

Під час аналізу зовнішньополітичного курсу КНР необхідно враховувати інтереси, які Пекін відстоює на різних політико-економічних рівнях.:

- внутрішньому: Пекін прагне забезпечити позиції забезпечення позицій і контроль правлячої Комуністичної партії Китаю в умовах поступової

лібералізації та демократизації країни.;

- регіональному: Китай зосереджений на закріпленні свого лідерства в економічній і політичній сферах, запобіганні можливості проголошення незалежності Тайваню, а також на недопущенні різких змін у балансі сил в регіоні. Особливу увагу приділяють стримуванню військового потенціалу Японії та її перетворенню на ядерну державу і стратегічного суперника.
- глобальному: особливим завданням Пекіна є забезпечення сприятливих умов для подальшого зростання китайської економіки.

Китайське керівництво формує свою зовнішньополітичну стратегію, виходячи з основних цілей - економічного зростання, соціальної стабільності та збереження влади. Ця стратегія фактично розширює концепцію «миру і розвитку», яку започаткував Ден Сяопін. Основний акцент робиться на уникненні гострих конфліктів з навколишнім світом до тих пір, поки Китай не досягне стабільності та економічної міцності, що, за їхніми розрахунками, може статися приблизно до 2050 року [11].

Таблиця 2.2

Чинники, що сприяють Китаю на шляху до світового лідерства

Чинник	Опис	Приклади
Економічна міць	Китай має другу за величиною економіку в світі за номінальним ВВП і першу за величиною за ПКС.	Швидке зростання ВВП, величезний виробничий потенціал, значні валютні резерви
Військова міць	Китай має другу за величиною армію в світі за чисельністю особового складу і швидко модернізує свої збройні сили.	Зростання військових витрат, розвиток нових видів зброї, розширення військової присутності в інших регіонах
М'яка сила	Китай все більше використовує свою культуру, освіту та дипломатію для розширення свого впливу в світі.	Інститути Конфуція, "Один пояс, один шлях", культурний обмін
Технологічне зростання	Китай є одним із світових лідерів у галузі штучного інтелекту, 5G та інших передових технологій.	Значні інвестиції в дослідження та розробки, розвиток власних технологічних компаній
Глобалізація	Китай є активним учасником світової торгівлі та інвестицій.	"Один пояс, один шлях", участь у міжнародних організаціях

Складено на основі джерела [57]

У питанні обмінного курсу між юанем і доларом, який, на думку США, дає китайському експорту «неконкурентні переваги», Китай наголошує на проведенні валютної реформи, що враховуватиме лише інтереси власної економіки. Однак Китай постійно залучений у стратегічний діалог зі США щодо розв'язання економічних питань.

У Пекіна зараз недостатньо впевнених ресурсів, щоб стати повноправним лідером у світовій економіці та політиці. Розуміючи, що подальше зростання економіки потребує мирної інтеграції у світову економічну систему, Китай у відносинах з провідними країнами Заходу, зокрема зі США, спрямовується на співпрацю або, як мінімум, на конкуренцію, яка не виходить за межі торговельних спорів.

Дипломатична тактика, покликана забезпечити реалізацію стратегічних інтересів Китаю, була розроблена наприкінці 1990-х років. Вона базується на трьох основних ідеях: багатопольярного світу, мирного розвитку та перетворення Китаю на відповідальну велику державу (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3

Дипломатична тактика Китаю

Назва тактики	Опис	Приклади
"Один пояс, один шлях"	Ініціатива, спрямована на розвиток інфраструктури та торгівлі між Китаєм та іншими країнами	Інвестиції в будівництво портів, доріг, залізниць та інших інфраструктурних проєктів
"М'яка сила"	Використання культури, освіти та дипломатії для розширення впливу Китаю в світі	Інститути Конфуція, культурний обмін, гуманітарна допомога
"Дипломатія вовчої воїни"	Більш наполегливий і рішучий стиль дипломатії, який використовується для захисту інтересів Китаю	Відстоювання позиції Китаю на міжнародних форумах, критика країн, які кидають виклик його інтересам
"Багатовекторна дипломатія"	Розвиток відносин з різними країнами світу, незалежно від їх політичного устрою або ідеології	Підтримка дипломатичних відносин з країнами, які мають різні політичні системи
"Економічна дипломатія"	Використання економічних важелів для впливу на політику інших країн	Торгові угоди, інвестиції, кредити

Складено на основі джерела [12]

У щорічниках Білої книги оборони Китаю відображена ідея багатопольярного світу, де зазначено, що "світ рухається в напрямі багатопольярності". Однак вони також вказують на протистояння з "низькорозвиненими країнами", які намагаються збільшити розрив між собою та країнами, що розвиваються. Це вважається проявом гегемонізму, що відображає політику США на міжнародній арені. Китайське керівництво відкидає американську стратегію поширення демократії в усьому світі, оскільки вона суперечить принципу китайського керівництва про невтручання у внутрішні справи суверенних держав. [12].

Деякі західні експерти вважають, що за гаслом "багатопольярності" стоїть мета Китаю витіснити США з АТР та стати регіональним лідером. Однак така тактика поведінки характерна для країн, що базуються на своїх економічних досягненнях та стрімкому зростанні економічної могутності, і намагаються зайняти більш помітну роль на міжнародній арені. У цьому контексті наближення Китаю до інших країн, які пропагують схожі ідеї, таких як росія та Індія, є ілюстративним прикладом.

Невизнання однопольярної міжнародної системи, очолюваної США, сприяє Китаю у збереженні лідерських позицій в країнах «третього світу» та у встановленні вигідних контактів з країнами, що часто відчують тиск з боку США, такими як Іран, Венесуела, Болівія, Білорусь та інші.

Концепція «мирного розвитку», активно просувана урядом Китаю у 2003-2004 роках, виникла з потреби запевнити інші країни, особливо менших сусідів, що економічний та військовий розвиток Китаю не є загрозою для них. Заявлялося, що Китай не прагне гегемонії, поважає суверенітет інших країн, а зростання його міжнародного та економічного впливу буде корисним для всіх, оскільки сприятиме розвитку міжнародної торгівлі. Для демонстрації цього на практиці було розроблено комплекс заходів, таких як надання допомоги менш розвиненим країнам, створення зон вільної торгівлі з країнами АСЕАН, відкриття китайського ринку для імпорту, а також проекти з розвитку басейну річки Меконг та інші ініціативи [13].

Економічні досягнення Китаю в значній мірі сприяли у досягненні цієї мети. Китаю вдалося витіснити США з позиції найбільшого торговельного партнера Південної Кореї, Японії та інших країн регіону. Укладено Угоду про дружбу і співробітництво з країнами АСЕАН у 2003 році, що допомогло знизити напруження у спірних питаннях між ними та Пекіном.

Важливою особливістю розвитку зовнішньоекономічних зв'язків Китаю стало охоплення країн на всіх континентах планети (таблиця 2.4).

Таблиця 2.4

Товарообіг між Китаєм і основними регіонами світу, %

Регіон	2020	2021	2022
Азія	51,34	50,73	50,22
Європа	18,37	17,50	17,62
Північна Америка	18,00	18,19	19,38
Африка	4,20	4,50	4,84
Латинська Америка	6,06	5,72	5,95

Складено на основі джерела [13]

Дані підтверджують стабільність та глобальний охоплення зовнішньоекономічних зв'язків Китаю, що проявляється у зростанні обсягів експорту своїх товарів у більшій частині країн світу. Завдяки впровадженню концепції "одна країна, дві системи", започаткованої Деном Сяопіном, Китай досяг вражаючих успіхів у своєму економічному розвитку та став країною, яка з кожним роком посилює свій вплив на глобальну економіку.

Проте, є один регіон, де Китай відноситься обережно – Центральна Азія, зокрема Казахстан. Цей регіон традиційно вважається маршрутом Шовкового шляху. Казахстан, який багатий на нафту, може забезпечити китайські підприємства енергоресурсами, тому китайські компанії активно розвивають комерційні відносини з Казахстаном та будують дороги. Ці дороги відкривають торгові маршрути, які дозволяють енергоресурсам йти в напрямку Китаю, а промисловим товарам - в бік Євразії [14].

Китай є членом кількох впливових західних і регіональних міжнародних

організацій, включаючи СОР, АТЕС, Регіональний форум АСЕАН, АСЕМ та ШОС. Проекти інтеграції у Східній Азії, такі як АСЕАН+3 (з участю Японії, Китаю, Південної Кореї) або АСЕАН+Китай, розглядаються у Пекіні як можливість здійснення декількох національних інтересів: сприяння подальшому економічному зростанню та приваблення південно-східних сусідів через дружні та вигідні відносини. Зростання економічної взаємозалежності між Китаєм та країнами Південно-Східної Азії зменшує ризик того, що у разі конфлікту ці країни оберуть бік США. Хоча консолідація регіону ПСА навколо Китаю вже має певний успіх, довіра між ними все ще не є повною [15].

Для Китаю важливо продемонструвати свою здатність взяти на себе роль "відповідального лідера", забезпечуючи стабільність і безпеку не лише у Східній Азії, а й у глобальному масштабі. Пропозиція США в 2005 році, щоб Китай став "відповідальним акціонером" міжнародної системи і взяв на себе відповідні зобов'язання, не повністю відповідає ролі, яку Сполучені Штати хочуть бачити для Китаю.

У відповіді Ху Цзінтао було сказано, що Пекін радо вітає новий статус, але висловлено певні застереження стосовно зобов'язань щодо дотримання колективних дій [16]. У питанні вживання санкцій у контексті "ядерної програми" Ірану, підходи Китаю відрізняються від американських. Між КНР і США існують розбіжності й у інших ключових питаннях. Наприклад, Китай готовий до активної співпраці у протидії міжнародному тероризму, але водночас відчуває певну тривогу, що США можуть використовувати цю проблему для реалізації своїх стратегічних інтересів щодо Китаю. Крім того, Китай займає пасивну позицію у створенні інститутів колективної безпеки в АТР. У той час як для Вашингтона багатосторонні військово-політичні союзи можуть стати основою регіональної стабільності, для Пекіна вони представляються як потенційно дестабілізуючий фактор та залишок холодної війни.

Найвиразніше роль відповідальної держави Китай відіграє у шестисторонніх переговорах щодо ядерної програми Північної Кореї.

Фактично, якщо вдасться укласти домовленості з Пхеньяном про відмову

від подальшої розробки ядерної зброї на тривалий час, це безперечно свідчитиме про здатність Пекіна управляти процесом забезпечення безпеки у Східній Азії. У розширеному контексті, як у випадку Північної Кореї так і Ірану, очевидно, що негативна позиція Китаю має вирішальний вплив на рішення щодо застосування сили чи санкцій проти них, яких США мусять враховувати.

Описуючи Китай, можна порівняти його з островом, хоча він не оточений водою, окрім сходу, де його територія межує з океаном. Країна оточена важкодоступними місцевостями, такими як гори, джунглі і пустелі, що служать як природний бар'єр. Сучасний Китай поділяється на дві частини: основну територію та буферні регіони, що її оточують. Основна територія має визначені межі - Велика китайська стіна на півночі, плато Тибету на заході і джунглі Індокитаю на півдні. Це місце, де сконцентроване більш ніж мільярд населення КНР. Буферні регіони, такі як Тибет, Уйгурська область, Внутрішня Монголія і Маньчжурія, є менш населеними і в економічному відношенні відсталіми. Вони служать захисними кордонами для Китаю. Тихоокеанське узбережжя Китаю має значний каботажний трафік і багато гаваней, що історично служили для торгівлі. Це один з найбільш вразливих пунктів оборони китайської території, оскільки Китай ніколи не був великою морською державою. До 19-століття загрози з моря вздовж тихоокеанського узбережжя не було, і Китай не прагнув мати потужний військово-морський флот [17].

Виходячи з наведеного, можна визначити три основні напрямки китайської геополітики (таблиця 2.5).

Таблиця 2.5

Основні напрямки китайської геополітики

Напрямок	Опис	Цілі
Євразія	Розвиток економічних та політичних зв'язків з країнами Євразії	Створення "нового Шовкового шляху", розширення впливу в Центральній Азії
Азійсько-Тихоокеанський регіон	Збереження регіональної стабільності та лідерства Китаю	Підтримка багатопольного світу, протидія гегемонії США
Африка	Доступ до ресурсів та розширення ринків для китайських товарів	Інвестиції в інфраструктуру, розвиток співпраці з африканськими країнами

Латинська Америка	Посилення економічної співпраці та політичного впливу	Інвестиції в інфраструктуру, кредитування латиноамериканських країн
США	Збереження стабільних відносин та конкуренція за світове лідерство	Торгові переговори, співпраця з питань глобальної безпеки

Складено на основі джерела [18]

З політичної та військової перспективи, Китай досяг своїх стратегічних цілей. Буферні регіони забезпечують захист від будь-яких потенційних загроз у Євразії. Навіть підтримка Заходу руху за відокремлення Тибету від Китаю, як спроби подриву китайської державної безпеки, має обмежене значення. Китай не планує віддавати Тибет, і тибетцям не досягти відновлення державності, оскільки немає зовнішньої сили, яка могла б втрутитися в регіон. Так само, мусульманська група Уйгур не є прямою загрозою. У Росії немає ані інтересу, ані можливості для вторгнення, а Корейський Півострів не становить прямої загрози китайській територіальній цілісності [18].

Основна військова загроза для Китаю полягає у військово-морському флоті Сполучених Штатів. Оскільки економіка Китаю сильно залежить від морської торгівлі і постачань енергоресурсів, можливість блокування китайських портів ВМС США становить значний ризик. Важливе завдання Китаю - забезпечити, щоб така можлива блокада була неможливою. Для цього Китаю потрібно декілька поколінь на побудову потужного військово-морського флоту, який зможе конкурувати з американським. Отже, головною місією керівництва Китаю є підняття ціни блокади так високо, щоб американці не мали бажання її запроваджувати. Стратегічним рішенням для Китаю стане створення ракет, спрямованих проти американського військово-морського флоту, сучасної системи морської розвідки на базі космосу і антисупутникових систем, що стримуватимуть флот США в центральній частині Тихого океану [19].

2.2 Чинники, що заважають Китаю на шляху до світового лідерства

Китай завжди був об'єктом дива та досліджень у світі економіки, особливо

через своє швидке економічне зростання, яке називали "китайським економічним дивом". Проте останні події та тенденції свідчать про те, що цей міф може втрачати свою актуальність. Внутрішні проблеми, геополітичні напруги та зміни в світових торговельних відносинах ставлять перед Китаєм нові виклики та перешкоди на шляху до збереження свого економічного лідерства. Раптове зменшення попиту на китайські продукти, погіршення курсу юаня та боргові проблеми в найбільших містах - це тільки деякі з ознак, що Китай стикається з складними викликами, які потребують уваги та відповідних стратегій для подолання [20].

Це стає очевидним на фоні зростання геополітичних напруг і ще більшої консолідації влади в руках однієї особи - Сі Цзіньпіна. Порушення міфу, про те, що Китай в найближчому майбутньому наздожене США стає очевидним. Проте, китайська економіка насправді виявляється слабшою, ніж здається. Наприклад, обсяг її економіки у 2022 році становив 17,7 трлн доларів, що ставить його на друге місце в світі за розміром, позаду США з їхніми 23 трлн доларів. Цей надзвичайний ріст переважно зумовлений наявністю великого пулу недорогої робочої сили. У 1981 році населення Китаю перевищило за мільярд, що спонукало владу розпочати політику "одна сім'я - одна дитина".

Ця політика змінила співвідношення між чоловіками та жінками, призводячи до того, що десятки мільйонів китайських чоловіків залишилися неодруженими, що спричинило катастрофічне зменшення народжуваності. Протягом 35 років у Китаї було заборонено мати більше однієї дитини в сім'ї. Жінок, які порушували це правило, піддавали абортам, на них накладали непосильні штрафи та викидали з житла. Результатом такої політики стало катастрофічне скорочення населення Китаю на 850 000 осіб у 2021 році порівняно з попереднім роком [21]. Останній раз подібне скорочення відбулося у 1961 році через голод, що забрав життя десятків мільйонів китайців [22]. Після цього населення почало безперервно зростати, але китайська влада нещодавно почала розуміти наслідки своєї політики і відмінила політику "одна сім'я - одна дитина" з 2021 року. Однак було вже занадто пізно, оскільки

населення Китаю постаріло і продовжує старіти.

Уже зараз у Китаї одна п'ята населення - це пенсіонери, що свідчить про зростаючу проблему зі старінням населення. Китай більше не може розраховувати на свою відому дешеву робочу силу, яка в минулому забезпечувала йому економічний розквіт. З урахуванням зменшення кількості працездатних осіб і потреби у підтримці високого темпу економічного зростання, Китаю доведеться максимально ефективно використовувати свої робочі ресурси для виживання. Проблеми також існують у сфері соціального захисту.

Зі збільшенням кількості пенсіонерів зменшується кількість людей, які можуть фінансувати пенсії та медичні послуги. Це ставить перед молоддю Китаю великий тиск. Наприклад, 20% осіб у віці від 16 до 24 років безробітні. Більшість фабрик стикаються з нестачею робочої сили, і Міністерство освіти передбачає, що до 2025 року дефіцит робочої сили зросте до 30 мільйонів працівників [24].

Проблема з населенням - лише один аспект складнощів, з якими зараз стикається Китай. Величезним ударом для країни стала пандемія Covid-19, а саме Китай постраждав найбільше. Для боротьби з вірусом китайська влада вжила політики "нульової терпимості" до Covid-19. Ця політика передбачала загальний карантин для всього населення. Жорсткі заходи китайської влади призвели до того, що сотні мільйонів людей провели місяці в карантині у своїх помешканнях.

Наслідки для економіки були катастрофічними: сфера послуг, виробництво та туризм зупинилися. Деякі аналітики також вказують на важливість ринку нерухомості, який становить значну частину економіки Китаю. Поширена практика, коли забудовники продавали ще недобудовані квартири і використовували отримані кошти для фінансування подальшого будівництва, зазнала серйозних обмежень через введення закону, який обмежував можливості фінансування великих будівельних компаній. Це призвело до наймасштабнішої кризи в цьому секторі.

Великі будівельні компанії стоять на межі виживання. У 2021 році головний китайський забудовник "Evergrand" оголосив про дефолт, що призвело до того, що люди почали виводити гроші, вкладені у незавершені квартири. Це призвело до нестачі коштів у компаній для завершення будівництва, і тепер у Китаї можна побачити багато напівзбудованих міст-привидів. Влада Китаю тепер зосереджена на економічних проблемах. Першим кроком, який зробив Сі Цзіньпін після того, як став лідером у 2012 році, був візит до музею національної історії Китаю. Цей жест підкреслив його наголос на відновленні історичної величі. Після приходу до влади відбулась тотальна ідеологічна зміна: пропаганда набула ще більших масштабів, а влада партії зміцнилась [25].

Зростає кількість приватних компаній, які переходять у власність держави, що стає очевидним на прикладі AliExpress, який був націоналізований китайською владою, відбираючи його у засновника Джека Ма. Закордонні інвестори активно виводили свої інвестиції з Китаю, і за другу половину 2022 року китайський технологічний гігант Tencent втратив 7 млрд доларів інвестицій, тоді як компанія Alibaba збідніла вдвічі протягом того ж періоду. У цілому, міжнародний статус Китаю зараз перебуває на найнижчому рівні за всю історію (таблиця 2.6).

Таблиця 2.6

Спад інвестицій у Китаї у всіх сферах

Сектор	Зростання 2019-22
Туризм	-78.0%
Електроніка	-56.7%
Бізнес та професійні послуги	-42.5%
Послуги з розробки програмного забезпечення та ІТ	-48.5%
Промислові машини, обладнання та інструменти	-56.7%
Автомобільна промисловість	-14.6%
Хімічні речовини	-55.6%
Логістика	-28.6%
Продукти харчування	-66.0%
Фінансові послуги	-62.5%

Складено на основі джерела [26]

Позиція Сі Цзіньпіна стосовно російського вторгнення залишається нейтральною, без засудження Росії як агресора або прийняття конкретних заходів для забезпечення миру. Така політика призвела до збільшення відтоку великих компаній з Китаю, які переходять у країни з більш сприятливою бізнес-середовищем, такі як В'єтнам, Малайзія, Таїланд та Індонезія, де також є доступна робоча сила. Це стосується інвесторів, які не бажають ризикувати своїми інвестиціями у бізнесі, який може бути націоналізований будь-коли. Щодо економічних показників Китаю, виникають питання щодо їхньої достовірності, оскільки офіційним джерелом даних є Державне Бюро Статистики, яке повністю контролюється партією. Це викликає сумніви у тому, чи відображають вони справжню економічну ситуацію в країні, особливо під час кризи чи економічного спаду. Офіційно за 2022 рік, ріст економіки Китаю склав +3,00%, що є надзвичайно низьким показником [26].

Особливо важливо врахувати, що протягом минулих десятиліть економіка в середньому зростала на 8,6% щорічно, однак авторитетні незалежні експерти, такі як ті, що працюють у центрі Rhodium Group, припускають, що цей ріст може бути ще меншим, максимум +2,5% [27]. Але, проблема не лише в бюро статистики, а в усій системі, яка пронизана комуністичною ідеологією. Кожен підприємець ставить перед собою завдання виглядати успішним на папері, щоб задовольнити очікування партії, а не обов'язково відобразити реальні результати. Це може призвести до спотворення даних, щоб створити ілюзію про успіх. Були випадки, коли дані навмисно маніпулювалися при зміні керівництва місцевими органами, щоб нові посадовці представляли кращі результати, ніж їх попередники. Наприклад, наприкінці 2015 року одна провінція Китаю повідомила про доходи, які перевищували реальну цифру на 127%.

Отже, можна прийти до висновку, що легенда про економічне "диво" Китаю, яка тривала протягом багатьох років, нині стає на випробування. Китай зіткнувся з різноманітними внутрішніми та зовнішніми чинниками, які можуть вплинути на його майбутній розвиток. Незважаючи на те, що за останні десятиліття Китай створив імідж могутньої країни, яка впевнено рухається до

світового лідерства, тільки деякі могли помітити, наскільки багато потенційних проблем приховується за економічними показниками. Недавно ці проблеми стали виявлятися: старіння населення, наслідки пандемії, криза на ринку нерухомості, жорстка ідеологічна політика - все це перешкодить Китаю повноцінно реалізувати свій потенціал і зайняти вагому позицію на світовій арені.

Незважаючи на це, Китай продовжує виступати ключовим гравцем на міжнародній арені, у якого багато ресурсів та потенціалу для вирішення внутрішніх проблем. Щоб зберегти своє економічне лідерство та протистояти викликам, можливо, Китаю доведеться переглянути свої підходи до економічної політики та сконцентрувати зусилля на внутрішніх перетвореннях, що допоможе збалансувати внутрішні та зовнішні фактори.

2.3. Основні етапи становлення Китаю у другій половині XX - на початку XXI ст.

Головна мета китайських комуністичних лідерів за останні 40 років полягала в тому, щоб залишитися при владі та зміцнити свою владу. Це було загальновизнаною причиною економічних реформ, що ведуть до ринкової економіки, започаткованих Ден Сяопіном. Враховуючи економічні невдачі всіх економік, що централізовано плануються, що призвели до політичного краху комуністичних політичних режимів, Ден передбачливо зрозумів, що економічний успіх, що імітує експортну стратегію Східної Азії, може запобігти краху режиму. Досі це був абсолютний успіх та змінив світ.

Успіх Китаю в останні десятиліття ґрунтується на тому, що Комуністична партія Китаю (КПК) відмовилася від централізованого планування і натомість запровадила капіталізм. У світлі стагнації СРСР у роки і хаотичного (і божевільного) маоїстського управління економікою з 1958 року Ден Сяопін вважав, що найкращою стратегією зміцнення влади Комуністичної партії Китаю було запровадження ринкової економіки. Ден спостерігав за економічним

успіхом Тайваню, Гонконгу та Сінгапуру (називаються на той час азіатськими тиграми) всіх країн з великим китайським населенням і стверджував, що якщо Комуністична партія не зможе забезпечити такі високі темпи зростання, як у цих країнах, вона неминуче втратить свою владу. Це бачення виявилось дуже пророчим. Наприкінці сімдесятих років ще не було ясно, що радянська система впаде, а комуністичні режими в Центральній та Східній Європі зникнуть[28].

Більшість китайських комуністичних лідерів знають, що комуністична ідеологія була спростована її повним економічним провалом, але тримаються за владу і підносять переваги комуністичної автократії як «ефективного управління». Вони не мають амбіцій сприяти встановленню комуністичних режимів у світі (за винятком Гонконгу та Тайваню), але вони мають великі амбіції щодо місця комуністичного Китаю на міжнародній арені.

Промислова революція в Китаї, яка розпочалася 35 років тому, є, мабуть, одним із найважливіших економічних та геополітичних явищ. Причина проста: менше 10 відсотків населення світу повністю індустріалізовано; якщо Китай зможе успішно завершити індустріалізацію, до сучасності увійдуть ще 20 відсотків населення світу. Принагідно Китай запускає нове зростання в Азії, Латинській Америці, Африці і навіть на промисловому Заході завдяки колосальному попиту країни на сировину, енергію, торгівлю та потоки капіталу [29].

Швидке зростання Китаю спантеличило багатьох людей, зокрема економістів. Тридцять п'ять років тому дохід на душу населення в Китаї становив лише одну третину від доходу в країнах Африки на південь від Сахари. Сьогодні Китай є найбільшим у світі промисловим центром: він виробляє майже 50 відсотків основних світових промислових товарів, включаючи сиру сталь (800 відсотків від рівня США та 50 відсотків світових поставок), цемент (60 відсотків світового виробництва), вугілля (50 відсотків світового виробництва), транспортні засоби (понад 25 відсотків світових поставок) та заявки на промислові патенти (близько 150 відсотків від рівня США). Китай також є найбільшим у світі виробником кораблів,

високошвидкісних поїздів, роботів, тунелів, мостів, автомагістралей, хімічних волокон, верстатів, комп'ютерів, мобільних телефонів тощо.

Те, що відбувається в Китаї, — не перша спроба індустріалізації, а четверта за останні 120 років. Першу спробу було здійснено між 1861 і 1911 роками. Вона була здійснена відразу після поразки Китаю від британців у 1860 році у Другій опіумній війні. Глибоко принижена нерівноправними договорами, нав'язаними західними промисловими державами, цинська монархія, яка тоді контролювала Китай, розпочала реалізацію низки амбітних програм з модернізації своєї відсталої аграрної економіки, включаючи створення сучасного військово-морського флоту та промислової системи. Ця спроба почалася за вісім років до Реставрації Мейдзі, яка започаткувала успішну індустріалізацію Японії. Через п'ятдесят років зусилля в Китаї обернулися гігантським провалом: уряд загруз у боргах, а довгоочікуваної промислової бази ніде не було видно [30].

Загальнонаціональна вимога політичних реформ, за якими пішли соціальні заворушення, зрештою призвела до Сінхайської революції 1911 року. Він скинув «привабливу» монархію Цин і заснував Китайську Республіку, перший «інклюзивний» уряд у Китаї, заснований на конституціях західного зразка.

Тоді серед китайців було відоме гасло: «Тільки наука і демократія можуть врятувати Китай». Революціонери з освіченої еліти вважали, що нездатність монархії провести індустріалізацію та загальна відсталість Китаю пояснюються відсутністю в ньому демократії, політичної інклюзивності та плюралізму.

1949 року республіка зазнала поразки від комуністичної селянської армії. Новий уряд зробив третю амбітну спробу індустріалізації Китаю — цього разу шляхом імітації радянської моделі централізованого планування. Минуло 30 років, і спроба знову провалилася: 1978 року Китай залишався, по суті, у тій самій мальтузіанській пастці бідності, де дохід на душу населення суттєво не відрізнявся від того, що було під час Другої опіумної війни.

Отже, причина трьох невдач Китаю явно полягала не у відсутності

вільного ринку та прав приватної власності — династія Цін, ймовірно, мала кращу ринкову систему та кращі права приватної власності, ніж Англія та решта Європи у 17 та 18 століттях. століть. І справа була не у відсутності демократії — уряд Китайської Республіки був настільки інклюзивним, що до уряду допускалися навіть члени Комуністичної партії [31].

Четверта спроба Китаю розпочалася у 1978 році за лідера Ден Сяопіна. Країна відмовилася дотримуватися порад західних економістів (на відміну від того, що робила росія у 1990-х роках) і натомість застосувала дуже скромний, поступовий, експериментальний підхід до своїх економічних реформ. Ключовими елементами цього підходу були:

- за будь-яку ціну підтримувати політичну стабільність;
- зосередитися на реформах знизу нагору (починаючи з сільського господарства, а не з фінансового сектора);
- просувати сільську промисловість, незважаючи на її примітивні технології;
- використовувати промислові товари (а не лише природні ресурси) для обміну на машини;
- забезпечити величезну державну підтримку для створення інфраструктури;
- слідувати подвійній системі державної/приватної власності замість оптової приватизації; а також
- рухатися вгору промисловими сходами, від легкої промисловості до важкої, від трудомісткого до капіталомісткого виробництва, від виробництва до фінансового капіталізму та від держави з високими заощадженнями до держави загального добробуту споживання.

Четверта спроба Китаю імітує історичну послідовність британської промислової революції, попри суттєві розбіжності у політичних інститутах. (Зрештою, Китай, як і раніше, є авторитарною державою.) Британська промислова революція пройшла п'ять ключових етапів:

- етап протоіндустріалізації, у якому розвивалася сільська

промисловість для дальньої торгівлі;

- перша промислова революція, що характеризувалася трудомістким масовим виробництвом для масового ринку;
- бум промислової трійці, який включав масове постачання енергією, локомотивною потужністю та інфраструктурою для полегшення масового розподілу;
- друга промислова революція, що характеризується масовим виробництвом засобів масового виробництва, таких як сталь та верстати (включаючи сільськогосподарські машини), а також створення великої кредитної системи [32].

Стадія держави загального добробуту, яка включає економічний добробут (наприклад, сучасна економіка послуг, страхування по безробіттю, рівний доступ до охорони здоров'я та освіти та повноцінна система соціального захисту) і політичний добробут (наприклад, демократія, права людини, кінець смертної кари, легалізації одностатевих шлюбів). Китай стиснув кілька століть західного (і японського) розвитку на три десятиліття. Його шлях до індустріалізації пройшов через три основні етапи:

1978-1988 роки: протоіндустріалізація. На цьому етапі у великій сільській місцевості та невеликих містах Китаю виникли мільйони сільських підприємств (колективних, а не приватних фермерів); ці підприємства виступали як двигун національного економічного зростання протягом перших 10 років економічної реформи. Число сільських фірм збільшилося більш ніж у 12 разів (з 1,5 млн. до 18,9 млн.), валова продукція сільської промисловості збільшилася більш ніж у 13,5 рази (з 14% валового внутрішнього продукту, або ВВП, до 46% ВВП), Через таке феноменальне зростання пропозиції основних споживчих товарів Китай припинив свою дефіцитну економіку (типова риса всіх централізовано-планових економік, характеризувалася нормуванням м'яса, інших продуктів харчування, одягу та інших товарів першої необхідності) у середині 1980-х років і одночасно вирішила свою проблему продовольчої безпеки.

1988-1998 роки: перша промислова революція. На цьому етапі розпочалося масове виробництво трудомістких легких споживчих товарів у сільських та міських районах Китаю, насамперед із використанням імпортного обладнання. За цей період Китай став найбільшим у світі виробником та експортером текстилю, найбільшим виробником та імпортером бавовни, а також найбільшим виробником та експортером меблів та іграшок. Сільські підприємства продовжували бурхливо зростати, і їхні робітники досягли 30 відсотків усієї сільської робочої сили Китаю (не рахуючи робітників-мігрантів). Обсяг промислового виробництва на селі зростав на 28 відсотків на рік, подвоюючи кожні три роки (астрономічне 66-кратне зростання) у період з 1978 по 2000 рік.

1998-тепер: друга промислова революція. На цьому етапі розпочалося масове виробництво засобів масового виробництва. З-за внутрішнього ринку проміжних товарів, машин і транспорту, що швидко і надзвичайно розширюється, стався великий стрибок у споживанні та виробництві вугілля, сталі, цементу, хімічних волокон, верстатів, автомобільних доріг, мостів, тунелів, кораблів і т. д. Всього було побудовано 2,6 мільйона миль доріг загального користування, у тому числі понад 70 000 миль швидкісних автомагістралей (на 46 відсотків більше, ніж у США) [33].

У міру індустріалізації Китаю він переймав не тільки позитивні сторони західного розвитку, а й негативні сторони, у тому числі нестримну корупцію та організовану злочинність, безпрецедентне забруднення та руйнування навколишнього середовища, зростання кількості розлучень та самогубств, широке поширення шахрайства та скандалів у бізнесі повні "лимонів" і низькоякісні товари, повсюдні бульбашки активів, зростаюча нерівність у доходах і класова дискримінація, часті нещасні випадки на виробництві і т. д.

Однак доки Китай дотримуватиметься правильної послідовності економічного розвитку, ці проблеми повинні бути просто хворобами зростання, а не такими ж жахливими структурними перешкодами, як мальтузіанська пастка бідності або пастка середнього доходу, з якими стикаються багато країн, що

розвиваються в Африці, Латинській Америці, Близький Схід та Південно-Східної Азії [24].

Висновки до 2-го розділу

В наш час прагнення Китаю до посилення глобального лідерства є одночасно всеосяжним і багатовимірним. Швидкому росту Китаю сприяє виважена політика китайського керівництва, яке зосередилося у своїй діяльності на національному розвитку країни, використовуючи для цього всі наявні ресурси та багатий історичний досвід. За останні 40 років жодна країна не виграла від глобалізації більше, ніж Китай. У міру того, як жахлива російсько-українська війна затягується, наближаючи світ до прірви, Китай має унікальну і невідкладну можливість продемонструвати світові глобальне лідерство. Але також існують фактори, що перешкоджають подальшому розвитку Китаю: довкілля, демографія та найбільше корумпований тоталітарний режим. Спалах Covid-19 у кількох містах, у тому числі в таких виробничих центрах, як Шеньчжень та Тяньцзінь, завдав шкоди економічній активності у багатьох галузях. Основні етапи становлення Китаю у другій половині XX - на початку XXI ст.: 1978-1988 роки: протоіндустріалізація, 1988-1998 роки: перша промислова революція, 1998-дотепер: друга промислова революція.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНЕ ПОЛІТИКО-ГЕОГРАФІЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ КИТАЮ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ

3.1. Глобальна роль Китаю та його партнери у боротьбі за зміну світоустрою

Протягом усього періоду розвитку та реформ (який розпочався наприкінці 1970-х рр.) Китай залишався значною мірою маргіналізованим в управлінні міжнародним економічним порядком, як це було визначено західними державами після Другої світової війни. Він і не намагався кинути виклик цьому порядку: насправді Китай навіть здавався цілком задоволеним економічним порядком, керованим Америкою та Заходом, чи то в комерційному чи грошовому плані. Внаслідок цього Китай зміг значно виграти, наприклад, від допомоги Світового банку [34]. Після приєднання до установи в 1980 році Китайська Народна Республіка (КНР) стала одним з основних «клієнтів» установи, зайнявши понад 40 мільярдів доларів протягом чверті століття і згодом профінансувавши близько 300 інвестиційних проектів, один із найвищих показників успіху, будь-коли зареєстрованих установою. Хоча ця фінансова допомога була значною, вона становила менше 1% від загального обсягу інвестицій у країні, а з погляду інвестицій на душу населення залишалася набагато нижчою від того, що спостерігалось в інших країнах, що розвиваються. Тому його не можна було вважати відповідальним за високі економічні показники країни.

Сучасна ситуація в міжнародних відносинах неможливо без переоцінки ролі Китаю. Протягом досить короткого часу Китай зміг перетворитися з бідної та економічно відсталогої країни на державу, яка демонструє швидкий темп економічного зростання та поступове підвищення рівня життя свого населення. Однак найважливішим фактором є вихід Китаю на новий рівень в його зовнішній політиці: тепер амбіції Китаю та його керівництва не обмежуються

лише регіональним лідерством. Сьогодні Комуністична партія Китаю формує новий зовнішньополітичний курс, який позиціонує Китай як сучасну супердержаву, здатну викликати навіть таку супердержаву, як Сполучені Штати Америки. Однак гегемонія Китаю є особливою: вона базується, перш за все, на несилових методах впливу та економічному домінуванні, іншими словами, на використанні "м'якої сили" (soft power) (рисунок 3.1.).

Рис. 3.1. Картосхема економічних інтересів Китаю

Складено на основі джерела [34]

Питання про місце та потенціал Китаю у міжнародних відносинах стає дуже актуальним у світлі швидкого росту інтересу до змін у його політичному курсі. Швидкий ріст інтересу до змін у політичному курсі Китаю пояснюється тим, що більшість держав світу розуміє необхідність врахування цього потужного актора при формуванні власної зовнішньополітичної стратегії. Вони визнають важливість розуміння інтересів Китаю та можливості його майбутньої трансформації у глобального економічного або навіть політичного лідера [35].

Завдяки значним економічним можливостям, які притаманні другій за розміром світовій економіці, китайський уряд може впливати на міжнародні відносини за допомогою своїх економічних ресурсів. Тут відбувається подвійна трансформація економічної дипломатії Китаю: Пекін не лише враховує зовнішнє середовище при формулюванні своєї економічної політики, але й активно сприяє формуванню норм та порядку денного у світовій економіці. На

практиці, Китай використовує стратегію «морквини та батоба»: для стимулювання бажаної політики інших країн, він може запропонувати їм винагороду у вигляді економічної лібералізації або застосовувати економічні санкції. (рис. 3.2).

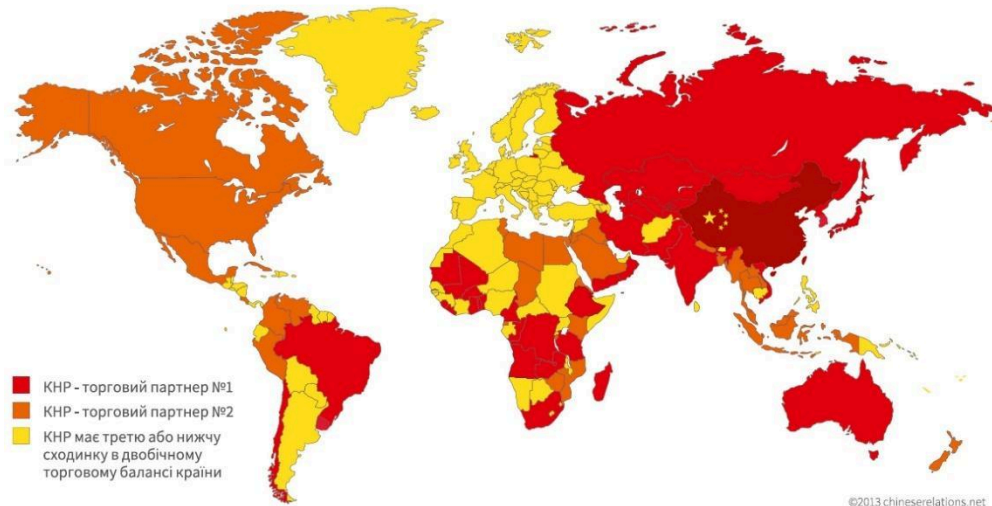

Рис. 3.2. Торговельні партнери Китаю

Складено на основі джерела [37]

З метою отримання підтримки інших країн, Китай пропонує стимули для економічної лібералізації у сферах торгівлі, фінансів та інвестицій. Уряд Китаю активно прагне укласти більше вільних торговельних угод з ключовими торговельними партнерами та сусідніми країнами, сприяючи економічному співробітництву та розвитку стратегічних партнерств. Крім того, Китай підтримує проекти регіональної інтеграції, такі як Азійсько-Тихоокеанська Економічна Кооперація та Всебічне регіональне економічне партнерство. У фінансовій сфері він також виступає одним з найбільших фінансових донорів, надаючи фінансову підтримку країнам, що підтримують його в ООН, зокрема африканським країнам. Китай також активно розвиває свої зовнішні інвестиції через політику "виходу на зовнішні ринки" та Великий Шовковий Шлях. З 1999 року китайський уряд посилює цю політику, щоб стимулювати китайські підприємства інвестувати на світових ринках, і з 2014 року зовнішні іноземні інвестиції Китаю перевищили внутрішні [26].

Під керівництвом Президента Сі Цзіньпіна "політика виходу на зовнішні ринки" стала ще активнішою, особливо через Великий Шовковий Шлях, оголошений у 2013 році. Цей проект спрямований на підвищення інфраструктурної зв'язаності та об'єднує понад 65 країн у регіонах Азії, Європи та Африки. Великий Шовковий Шлях допоможе вирішити Китаю внутрішні економічні проблеми, такі як надмірні потужності та нерівномірний розвиток регіонів. Крім того, ця ініціатива сприятиме розвитку країн-учасниць, забезпечуючи їм необхідні інвестиції для інфраструктурного розвитку, особливо для країн Азії з недостатньою інфраструктурою. Зусилля, вкладені китайським урядом у розвиток Великого Шовкового Шляху, матимуть значний політичний вплив на країни периферійних регіонів і сприятимуть глобальній інтеграції з китайськими рисами, що відбуватиметься паралельно із тою глобалізацією, яку проводить Захід [36].

Поміж тим, що Китай використовує економічні засоби як засіб заохочення для країн-партнерів, він також використовує їх для покарання тих, хто ставить під сумнів "ключові інтереси" Китаю. Хоча Пекін визначив суверенітет, територіальну цілісність та економічний розвиток як "ключові інтереси", їх тлумачення може бути різним і гнучким. Використання цих термінів Міністерством закордонних справ Китаю може бути спрямоване на тиск або шантаж інших країн для зміни їхньої політики. Країни, які не підкоряться, ризикують погіршенням економічних відносин з Китаєм. Наприклад, Китай ввів економічні санкції проти Південної Кореї відповідно до розгортання системи протиракетної оборони ТНААД у Сеулі. Крім того, Китай використовує економічні важелі у відповідь на критику своєї політики з прав людини, включаючи економічні бойкоти з боку європейських країн. У сучасній системі міжнародних відносин, що ґрунтується на правилах, такі маніпуляції Китаєм економічною зброєю можуть завдати серйозної шкоди його міжнародному іміджу [37].

Китайський уряд активно використовує публічну та культурну дипломатію для поліпшення іміджу Китаю за кордоном та розширення його

глобального впливу, особливо за допомогою м'якої сили. На додаток, уряд ставить перед собою завдання збільшення культурного впливу Китаю через масові медіа та Інтернет, хоча ці зусилля зустрічаються з викликами через домінування західних ЗМІ та обмеження свободи слова та преси в самому Китаї.

Китай залишається найбільшою у світі країною, що розвивається, з великим населенням і фундаментом, який потребує подальшого зміцнення. Деякі основні принципи в Китаї залишаються незмінними, і тому Китай, як і раніше, стикається з багатьма серйозними проблемами. Китайцям ще є над чим працювати [39].

Міжнародне становище та вплив Китаю значно покращилися 1971 року, коли Китай відновив своє законне місце в Організації Об'єднаних Націй і став відігравати більш активну роль у міжнародних справах. У квітні та травні 1980 року Китай відновив свої законні місця у Міжнародному валютному фонді (МВФ) та Світовому банку. У 2001 р. Китай вступив до Світової організації торгівлі (СОТ) і став активніше брати активну участь у міжнародних торговельно-економічних обмінах та співробітництві. Китай дружить з міжнародним співтовариством, встановивши дипломатичні відносини зі 179 країнами та 110 партнерствами різного типу. Після 18-го з'їзду КПК у 2012 році Китай запропонував глобальну спільноту спільного майбутнього та ініціативу «Один пояс, один шлях».

Успіхи Китаю були досягнуті наполегливою працею. Велика країна з населенням майже 1,4 мільярда людей, Китай не може добитися процвітання, просячи допомоги та вичікуючи. Єдиний варіант - наполеглива праця. Китай покладався на тверді та невпинні зусилля поколінь китайців, що представлено у типовому випадку «800 мільйонів сорочок в обмін на літак Боїнг» [40].

З 1978 по 2018 рік Китай залучив понад 2 трильйони доларів США у вигляді нефінансових ПІІ, і в країні було створено близько 1 мільйона підприємств з іноземними інвестиціями. У 2018 році до Китаю приїхали навчатися майже півмільйона іноземних студентів. З моменту вступу Китаю до

СОТ у 2001 р. участь Китаю в економічній глобалізації дала більш суттєві та швидкі результати (див. вставку 2). З 2001 до 2018 року імпорт товарів Китаю збільшився з 244 мільярдів доларів США до 2 трлн. Зростання склало в середньому 13,6 відсотка на рік, що на 6,8 відсоткових пункти вище, ніж у середньому у світі. Імпорт послуг Китаю збільшився з 39,3 млрд. доларів США до 525 млрд. доларів США, збільшившись у середньому на 16,5% на рік і склавши 9,4% від загальносвітового обсягу(таблиця 3.1) [41].

Таблиця 3.1

Вплив економічної глобалізації на Китай

Показник	1978	2018	Зростання
Нефінансові ПІІ	-	2 трлн. USD	-
Підприємства іноземними інвестиціями	з -	1 млн.	-
Іноземні студенти	-	490 тис.	-
Імпорт товарів	244 млрд. USD	2 трлн. USD	13,6% (в середньому на рік)
Світовий імпорт товарів	-	-	6,8% (в середньому на рік)
Імпорт послуг	39,3 млрд. USD	525 млрд. USD	16,5% (в середньому на рік)
Світовий імпорт послуг	-	-	9,4% (в середньому на рік)

Складено на основі джерела [41]

У майбутньому Китай гратиме більш помітну роль стабілізуючої сили та джерела енергії. В даний час світовій економіці не вистачає імпульсу для зростання, і стійкість китайської економіки стає все більш важливою для всього світу. Економіка Китаю переходить від швидкого зростання до якісного розвитку, а нова індустріалізація, застосування інформаційних технологій, урбанізація та модернізація сільського господарства набирають обертів. Відбувається глибока перебудова структури економіки, продовжується модернізація промисловості, постійно виникають нові точки економічного зростання.

З'являються нові галузі та форми бізнесу. У 2018 році додана вартість високотехнологічного виробництва збільшилась на 11,7 відсотка порівняно з

попереднім роком. Відповідні показники для стратегічних галузей, що розвиваються, і виробництва обладнання склали 8,9 відсотка та 8,1 відсотка. Нові енергетичні автомобілі, інтелектуальні телевізори, літій-іонні батареї та інтегральні схеми зросли на 66,2, 17,7, 12,9 та 11,2 відсотка відповідно. Темпи зростання індустрії інформаційних послуг сягають 30,7 відсотка, а темпи зростання мобільних ігор, онлайн-покупок, платформ для спільного використання, туристичних платформ, хмарних обчислень великих даних та інших галузей становлять від 30 до 50 відсотків. Згідно з звітом MGI, до 2040 року очікується, що інтеграція між Китаєм та рештою світу призведе до збільшення економічної вартості від 22 до 37 трильйонів доларів США, що еквівалентно 15–26 відсоткам світового ВВП. Зміцнення співробітництва між Китаєм та іншими країнами створить величезну економічну цінність [42].

3.2. Глобальне політико-географічне положення

Ініціатива «Один пояс, один шлях» (ОПОШ) – це глобальний проект розвитку інфраструктури, амбітна мета якого – поєднати Азію з європейським та африканським континентами сухопутними та морськими коридорами. Китай прийняв цей гігантський генеральний план, який змінює правила гри, у 2013 році та викликав безліч спекуляцій серед науковців та політиків у всьому світі[43]. Спираючись на аналіз, автори стверджують, що зростання Китаю як домінуючої світової наддержави багато в чому залежить від успіху BRI, і ця ініціатива продовжуватиме генерувати політику між міжнародними гравцями, багатонаціональними організаціями та інституціями. Незважаючи на поширені чутки, проект є реальною загрозою глобальному пануванню США і, ймовірно, призведе до більш глобальної співпраці в галузі розвитку під керівництвом і баченням Китаю.

Рис. 3.3. «Пояс-Шлях»

[запозичено з <https://carececo.org/en/main/news/green-belt-and-road/>]

Наприкінці 2013 року голова КНР Сі Цзіньпін оголосив про одну з найамбіційніших зовнішньополітичних та економічних ініціатив Китаю. Він закликав до будівництва Економічного поясу Шовкового шляху та Морського Шовкового шляху 21-го століття, які разом іменуються «Один пояс, один шлях» (ОПОШ), але також стали відомі як Ініціатива «Пояс і шлях». Бачення Сі є амбітною програмою створення інфраструктури, яка поєднає менш розвинені прикордонні райони Китаю з сусідніми країнами. ОПОШ, можливо, одна із найбільших планів розвитку на сучасній історії [44].

На суші Пекін прагне поєднати слаборозвинені внутрішні райони країни з Європою через Середню Азію. Цей маршрут отримав назву Економічного поясу Шовкового шляху. Другий етап плану Сі полягає в будівництві Морського Шовкового шляху 21 століття, що сполучає регіон Південно-Східної Азії, що швидко зростає, з південними провінціями Китаю через порти і залізниці.

Усі рівні китайського уряду, від національного агентства економічного планування до провінційних університетів, щосили намагаються взяти участь у ОПОШ. Майже кожна провінція Китаю розробила власний план ОПОШ, який доповнює національний план. Великі державні політичні та комерційні банки оголосили про щедри плани фінансування для реалізації амбітного бачення президента Сі.

Проблема з вузькими геостратегічними інтерпретаціями ОПОШ не в тому, що вони є помилковими, а в тому, що вони неповні. Багато аналітиків схильні перебільшувати геостратегічні аспекти проекту, недооцінюючи при цьому економічний порядок денний ОПОШ.

Але також вірно й те, що ОПОШ допоможе Китаю вирішити деякі з його найнагальніших економічних проблем. З цих завдань три особливо важливі для розуміння ключових цілей ОПОШ: заохочення регіонального розвитку в Китаї за рахунок кращої інтеграції із сусідніми економіками; модернізація китайської промисловості під час експорту китайських стандартів; та вирішення проблеми надлишкових потужностей [45].

Аспект регіонального розвитку ОПОШ, можливо, є одним із найважливіших цілей економічної політики Китаю. Провідною урядовою агенцією, що координує ОПОШ, є Національна комісія з розвитку та реформ, головне агентство економічного планування країни. Цілком імовірно, що китайські внутрішні компоненти проектів ОПОШ будуть побудовані раніше за будь-які зарубіжні компоненти з тієї простої причини, що Пекін може набагато ефективніше здійснювати свої плани в межах своєї власної юрисдикції. Однак, якщо китайському уряду не вдасться поєднати свої внутрішні проекти із закордонними компонентами, ОПОШ мало чим відрізнятиметься від інших внутрішніх інфраструктурних програм, що значно знизить його економічну та стратегічну цінність.

У 2014 році ОПОШ було офіційно включено до національної стратегії економічного розвитку Китаю на Центральній економічній робочій конференції, щорічному економічному саміті для політиків, що визначає порядок денний. Пекін оголосив про три плани регіонального розвитку, одним із яких був ОПОШ. Ці плани регіонального розвитку призначені на вирішення хронічної проблеми нерівномірного розвитку на Китаї.

Нерівність між внутрішніми західними регіонами та процвітаючими державами східного узбережжя є величезною проблемою для правлячої партії. Наприклад, прибережний мегаполіс Шанхай вп'ятеро багатший за внутрішній

провінції Ганьсу, що є частиною старого Шовкового шляху.

Пекін прагне випробувати різні підходи до поживлення цих неефективних провінцій і ОПОШ рекламується як одне з ключових рішень. Економічне обґрунтування цього досить просто; замість того, щоб обсіпати ці провінції додатковими грошима центрального уряду, китайські політики хочуть інтегрувати їх у регіональну економіку [46].

Очікується, що окрім розвитку західного регіону, ОПОШ також відіграє важливу роль у відродженні провінцій, що економічно відстають на північному сході, а також інших бідних регіонів на південному заході, що межують з Південно-Східною Азією. Насправді, всі китайські провінції зацікавлені в участі в національному проекті. Багато хто бачать у цьому чудову можливість отримати дешеве фінансування та політичну підтримку для своїх власних інфраструктурних проектів під прапором ОПОШ.

ОПОШ — найамбітніша зовнішньополітична та економічна ініціатива президента Сі. Немає жодних сумнівів у тому, що головною метою ініціативи є допомога Китаю у досягненні геополітичних цілей шляхом тіснішої економічної прив'язки сусідніх з Китаєм країн до Пекіна. Але за ОПОШ стоїть ще багато конкретних та економічних цілей, які не повинні бути затемнені фокусом на стратегії.

Найбільш досяжною з цілей ОПОШ буде його внесок у модернізацію виробничих потужностей Китаю. Зважаючи на здатність Пекіна фінансувати проекти та його вплив на одержувачів цих кредитів, високотехнологічні промислові товари китайського виробництва, такі як високошвидкісна залізниця, обладнання для виробництва електроенергії та телекомунікаційне обладнання, ймовірно, широко використовуватимуться в країнах ОПОШ. Проте сумнівніше, чи захочуть сусіди Китаю поглинути його надмірні промислові потужності. Відсутність політичної довіри між Китаєм та деякими країнами ОПОШ, а також нестабільність та загрози безпеці в інших є серйозними перешкодами.

Китайські банкіри, ймовірно, відіграватимуть ключову роль у визначенні

успіху ОПОШ. Хоча вони публічно висловили підтримку грандіозному баченню президента Сі, деякі закликали до обережності як публічно, так і приватно. Їхній апетит до фінансування проектів та здатність справлятися зі складним інвестиційним середовищем за межами Китаю визначатимуть швидкість та масштаб ОПОШ. Загально визнано, що ця ініціатива розрахована на десятиліття, і багато хто діє обережно.

Економічний потенціал Китаю дає йому можливість активно втручатися в регіональні системи та ефективно реалізовувати свою зовнішню політику. Зовнішньо-економічні та зовнішньо-політичні стратегії Китаю охоплюють практично всі куточки світу, проте наразі деякі регіони мають особливе пріоритетне значення. Зокрема, це Близький Схід, Африка та Європейський Союз [52].

У здійсненні своєї зовнішньої політики Китай акцентується на використанні "м'якої сили". Оскільки Сі Цзіньпін веде діалог на основі принципів "гармонійного світу" та "взаємовигідного співробітництва", Китай пропонує ці ідеї країнам, з якими він співпрацює. Шляхом надання економічної допомоги, інвестицій та кредитів Китай розвиває взаємовідносини з різними регіонами.

Проект "Один пояс, один шлях" (ОПОШ) став основним інструментом для розширення впливу Китаю на регіональні відносини. Морський Шовковий шлях (МШШ) є важливим транспортним шляхом, що простягається від Південно-Китайського моря до Африки. Цей маршрут з'єднає різноманітні порти, що дозволяє Китаю розширювати свою торгівлю, керувати логістикою більш ефективно та формувати нові міжнародні торгові маршрути. Окрім економічних переваг, Китай отримує і стратегічні вигоди. Наприклад, приплив китайського капіталу до таких портів, як Джибуті, Уолфіш-Бей (Намібія), Гвадар (Пакистан), Хамбантота (Шрі-Ланка) та Пірей (Греція), призвів до укладання військових угод та розміщення там кораблів НОАК. Крім того, перша військова база НОАК розташована в одному з портів Джибуті, де також розташовані військові бази США, Франції та Італії з найбільшою кількістю

військ. Це свідчить про велике стратегічне значення Африканського континенту для багатьох суб'єктів міжнародних відносин. Військова база в Джибуті стала ключовим заходом для Китаю, дозволяючи контролювати Суецький канал та забезпечувати безпеку китайських торгових суден, які проходять через Аденську затоку.

Можливе створення військової бази у пакистанському порту Гвадар дасть Китаю можливість впливати на ситуацію в Індії. За висловами китайського військового аналітика Чжоу Ченміна, це буде необхідно для забезпечення безпеки морських маршрутів у рамках співробітництва Китаю з Пакистаном. Представники Китаю стверджують, що ця військова присутність має за мету лише забезпечення миру та безпеки, і вказують на свій досвід участі у миротворчих операціях ООН. З 1990 року китайські військові брали участь у 24 операціях ООН, включаючи боротьбу з піратством у Аденській затоці, коли вони використовували три свої кораблі. Ця присутність дозволяє Китаю оперативно реагувати на ситуації, такі як евакуація своїх громадян або загострення на африканському кордоні [53].

Зацікавленість Китаю в Африці має давню історію. Зі зростанням китайської економіки та амбіцій збільшення свого впливу, обсяг торгівлі та інвестицій в інфраструктуру, енергетику та інші галузі Африки також зростає.

У 2018 році обсяг торгівлі між Китаєм та Африкою досяг 220 мільярдів доларів. Одночасно з розвитком торговельно-економічних відносин Китай надає фінансову допомогу країнам континенту, ставши найбільшим донором і кредитором Африки. З 2000 по 2017 рік було надано кредитів на суму 143 мільярди доларів. Більшість цих коштів була спрямована на реалізацію інфраструктурних проектів, розвиток сільського господарства та торгівлі. У рамках проекту "Один пояс, один шлях" було залучено 44 з 54 африканських держав, більшість з яких заборговані перед Китаєм. Це спричиняє різні оцінки дій КНР в Африці. Деякі африканські країни ставляться до китайських інвестицій насторожено, оскільки мають побоювання стати напівколоніальною залежністю від Китаю. У 2018 році відбувся сьомий саміт FOCAC (Форум

китайсько-африканської співпраці) у Пекіні, під час якого Сі Цзіньпін зобов'язався надати Африці 60 мільярдів доларів на розвиток, з них 15 мільярдів у формі грантів, 20 мільярдів - у кредитний фонд, 10 мільярдів - у спеціальний фонд проектного фінансування, та 5 мільярдів - у фонд розвитку торгівлі. Крім того, Сі Цзіньпін заявив, що найменш розвинені країни Африки будуть звільнені від своїх заборгованостей, які вони не можуть покрити [54]. На відміну від західних країн, Китай не уникає інвестування та торгівлі з нестабільними регіонами, такими як Африка або Близький Схід. Для приваблення інвестицій та фінансування було створено численні спеціальні структури та фонди, серед яких можна виокремити Фонд Китайсько-Африканського Розвитку, Експортно-Імпортний Банк Китаю та Азіатський Банк Інфраструктурних Інвестицій зі штаб-квартирою в Пекіні, частка Китаю в якому складає 26,06%.

Розгляд відносин між Китаєм та Африкою без урахування ролі Європейського Союзу в цьому контексті був би неповним. Традиційні "донори" та торговельні партнери африканських країн, такі як Великобританія та Франція, відіграють важливу роль. У 2017 році торговельний оборот між ЄС і Африкою перевищив позначку у 307 мільярдів доларів, підтверджуючи лідерство ЄС у торгівлі з африканським континентом. У 2005 році в Брюсселі відбулися перші неофіційні переговори між ЄС та КНР щодо Африки. На саміті "ЄС-Китай", що відбувся у 2019 році, було прийнято рішення про розширення співпраці в Африці для розвитку та забезпечення миру та благополуччя. Проте зростання китайської торговельної та економічної експансії на африканському континенті не задовольняє країни ЄС, які вже довгий час ведуть активну політику в регіоні. На відміну від ЄС, Китай готовий вкладати у різноманітні проекти з орієнтацією на довгострокову перспективу, створюючи таким чином новий африканський ринок, заснований на китайських товарах та інвестиціях. Однак головною загрозою, з якою Китай може зіткнутися в Африці, є високий рівень соціально-політичної нестабільності. З урахуванням всіх ризиків, Китай інвестує та підтримує двосторонні відносини лише з тими державами, які

виявляють ініціативу до співпраці в рамках Форуму Китай-Африка (FOCAC) та беруть участь у проекті "Один пояс, один шлях" [55].

Загалом можна сказати, що Китай ставиться до регіональних систем у глобальному контексті. Його основним інструментом в цьому є "Один пояс, один шлях", проте Китай також пристосовує свої дії до умов і вимог інших країн. Європа, як ключовий гравець, є для Китаю важливим партнером і стратегічним союзником. Аналізуючи економічні та політичні відносини між ЄС та Китаєм, важливо розуміти, що країни-члени ЄС не мають однозначної позиції щодо Китаю. У відсутності загального підходу, як це було участь у "Один пояс, один шлях", багато країн ЄС приєдналися до Азіатського банку інфраструктурних інвестицій у 2015 році, що свідчить про зростаючий інтерес до китайських ініціатив серед країн ЄС.

Надалі всі країни ЄС були в різній мірі залучені до ОПОШ, з китайськими інвестиціями, що переважно спрямовувались на модернізацію портів та будівництво швидкісних залізниць.

У 2020 році Китай випередив США та став основним торговим партнером ЄС. В свою чергу США залишаються найбільшими торговими партнерами Китаю. Судячи з цього, Китай отримав сприятливу позицію для подальшого економічного зростання та змогу впливати і, в деяких випадках, просувати свої інтереси в ЄС.

Наразі одним з пріоритетних напрямків зовнішньої політики Китаю є співпраця у рамках ініціативи 16+1. Цей формат об'єднує країни Центральної та Східної Європи, а також Грецію. Щорічні саміти, які відбуваються в одній з 17 країн-учасниць, стають майданчиком для обговорення різноманітних питань, включаючи торгівлю, освіту, культуру, енергетику та інші. У 2012 році відбувся перший Форум "16+1", на якому Китай представив свій план дій щодо розширення співпраці, відомий як «12 заходів Китаю для заохочення дружньої співпраці з країнами Центральної та Східної Європи». У рамках цього форуму було створено кредитну лінію, за допомогою якої Китай направляє пільгові кредити на розвиток інфраструктури країн-членів форуму. Крім того, однією з

головних цілей форуму був розвиток зеленої енергетики (рис. 3.5).

Рис. 3.4. Формат «16+1»

Складено на основі джерела [56]

Співпраця між Китаєм і Східною Європою у сферах освіти та культури значно зростає в останні роки. За даними Європейського інвестиційного банку, обсяг китайських інвестицій у будівельні проекти в 16 країнах становив приблизно 12 мільярдів євро за період з 2007 по 2017 рік. У 2019 році обсяг торгівлі між Китаєм та європейськими країнами в рамках ініціативи "16+1" зрос на 50%, а цей показник щорічно зростає на 13%. Зростання співпраці в галузях інфраструктури та освіти також сприяло збільшенню кількості китайських туристів, які відвідують Європу.

Формат 16+1 відзначається тим, що об'єднує цілу низку європейських країн та одну позарегіональну наддержаву - Китай. Такий нестандартний союз

критикується з боку США з ряду об'єктивних причин.

З моменту становлення однополярного світу та утвердження ролі єдиної наддержави, якою стали США, Європейський Союз втратив частину своєї самостійності та геополітичного впливу. Зростаюча співпраця країн ЄС з Китаєм свідчить про ослаблення впливу США в регіоні. Багато аналітиків висловлюють сумніви щодо ефективності НАТО, а Китай, що підтримує дружні стосунки з росією, не підтримує розширення НАТО на схід. У такій ситуації формат "16+1" та подальший розвиток Китаю на заході можуть потенційно підірвати інтереси безпеки Альянсу.

Курс на наближення до Китаю, обраний у Центральній та Східній Європі, можна розглядати як результат ідеологічної кризи. Багато експертів стверджують, що в сучасному світі відбувається занепад ліберальних ідей. Принципи демократії та прав людини, які раніше вважалися основою цивілізації та символом прогресу, зараз все частіше визнаються непридатними навіть у Європі. У відсутності чітко визначеного гегемона, який міг би об'єднати Європу, виникає тенденція до розділу векторів розвитку, коли держави намагаються самостійно визначити свій шлях розвитку в рамках регіональних альянсів або навіть ізольовано від інших країн.

Угорщина активно просуває концепцію "Відкриття на Схід", що передбачає зближення зі східними країнами, зокрема з Китаєм. У країні активно вивчається китайська мова, а також присутня найбільша китайська діаспора у регіоні.

Однак, угорський дослідник китайсько-європейських відносин Тамаш Матура вказує на те, що провідні країни ЄС, такі як Франція, Великобританія та Німеччина, знаходяться у ще більшій залежності від економічних зв'язків з Китаєм. Тому, побоювання Китаю щодо збільшення свого впливу в Центральній та Східній Європі може бути розглянуте як приклад подвійних стандартів.

Права людини завжди викликали напругу в китайсько-європейських відносинах. Європейський союз, виступаючи як сторонник захисту прав людини, постійно висловлює занепокоєння щодо порушень прав в Китаї. Однак

виникає протиріччя, коли ЄС розвиває торгові зв'язки з Китаєм, водночас осуджуючи його внутрішню політику. У ЄС немає однозначного погляду на це питання, як підтверджує випадок, коли Греція у 2017 році вперше заблокувала прийняття декларації ЄС про порушення прав людини в Китаї. Подібні протиріччя можна помітити у відносинах між Китаєм і Німеччиною.

Німеччина та Китай мають широке стратегічне партнерство, що свідчить про високий рівень взаємозалежності їхніх економік. Незважаючи на це, Німеччина спробувала впливати на Китай у сферах прав людини, проте ці зусилля не виявилися успішними. Китай завжди наголошував, що його внутрішня політика не повинна становити інтересу для країн заходу.

За час спостереження за розвитком економічних зв'язків та торгівлі, іноземні компанії почали висловлювати збільшене незадоволення стосовно умов інвестування та ведення бізнесу в Китаї. Вони все частіше зазначали, що китайська влада встановлює завищені вимоги та обмеження для них, порівняно з місцевими компаніями, і намагається примусити їх передавати свої технологічні розробки. Відтак, Федеральне об'єднання німецької промисловості розробило серію заходів з метою нормалізації відносин з Китаєм. Перш за все, вирішено було збільшити єдність країн ЄС і будувати діалог у форматі ЄС-Китай, щоб стратегія "розділяй і владаруй", яку використовував Китай відносно Європи, не мала успіху. Ці рекомендації були включені до Всеосяжної інвестиційної угоди (ВІУ), яка планувалася до підписання у 2020 році. Однак угода так і не була укладена через невирішені питання між Китаєм та ЄС, а також через вплив пандемії коронавірусу.

Загалом можна зазначити, що країни Центральної та Східної Європи переважно спрямовані на розвиток співпраці з Китаєм у різних галузях, таких як торгівля, інфраструктура, культура, туризм і т. д. У той же час країни Західної Європи не досягли консенсусу стосовно Китаю і вважають за краще розвивати з ним двосторонні відносини.

У 2020 році спостерігався прогрес у переговорах між Китаєм та Європейським Союзом. Здається, обидві сторони наблизилися до узгодження та

домовилися про укладання інвестиційної угоди. Після відеодзвінка з главою Китаю Сі Цзіньпіном, голова Єврокомісії Урсула фон дер Ляйен заявила у своєму твіттері про готовність ЄС до бізнесу, проте залишаючись вірним принципам взаємності, рівних умов і цінностей. Євросоюз також сподівався, що ця угода допоможе припинити примусовий трансфер технологій, а також наголошувала на дотриманні прав людини та охороні навколишнього середовища. Проте подальші розвиток подій показав, що Пекін не прийняв умови угоди, і переговори знову застопорилися. У березні 2021 року ЄС ввів санкції проти Китаю через порушення прав людини в регіоні Сіньцзян-Уйгурського автономного району. Це було спробою змусити Пекін піти на поступки. У відповідь Китай ввів пакет санкцій проти ЄС, включаючи заборону на в'їзд для європейських політиків, які були причетні до цих санкцій, в тому числі і членів Європарламенту. Це призвело до замороження ратифікації інвестиційної угоди та загострення відносин між Китаєм та ЄС.

Відносини між Китаєм та ЄС можна порівняти з перетягуванням канату, де обидві сторони зацікавлені у подальшій співпраці, але намагаються встановити свої правила гри. ЄС спрямовує зусилля на те, щоб нав'язати Китаю своє бачення і досягти більш вигідних умов для європейських компаній у Китаї, тоді як Пекін прагне утримати свої позиції і не піддаватися на поступки. Ускладнення відносин між ЄС та Китаєм час від часу зумовлені втручанням Вашингтона, що лише поглиблює напруженість. Ця боротьба, має в основі економічні та геополітичні мотиви, а не ідеологічні розбіжності.

Країни Аравійського півострова та Близького Сходу є важливими для зовнішньої політики Китаю. Досить довгий час Китай активно зміцнював відносини з цим регіоном, досягаючи значних успіхів. Під керівництвом Сі Цзіньпіна китайська зовнішня політика стала ще активнішою. Китай застосовує традиційні методи для посилення свого впливу в регіонах, такі як співпраця через Організацію країн Південно-Східної Азії (ОПОШ), розвиток торговельних та економічних зв'язків, а також інвестування.

Китайські зв'язки з Близьким Сходом мають давнє історичне коріння. У

минулі століття китайські мореплавці, подорожуючи новими землями, не лише демонстрували свої витончені товари, але й поширювали славу про велич Китаю по всьому світу, уникаючи при цьому можливості підкорення місцевих народів.

Китай цікавиться Близьким Сходом, особливо через значні запаси нафти. Швидке зростання економіки потребує постійного забезпечення ресурсами, а саме нафтою і газом, тому Китай постійно шукає надійних постачальників.

Сі Цзіньпін у 2016 році здійснив візит до Єр-Ріяду, Саудівської Аравії, Єгипту та Ірану, а також був оприлюднений стратегічний документ Китаю, що містить плани щодо майбутніх відносин з державами Близького Сходу. У цьому документі описано широкий спектр питань, включаючи інвестиції, торгівлю, інфраструктурні проекти та інші аспекти співпраці.

Для співпраці з країнами Близького Сходу Китай встановив умову визнання єдиного Китаю та відмови від будь-яких офіційних відносин з Тайванем. Ця умова сприяла прийняттю програми, запропонованої Сі Цзіньпіном, і вже у 2018 році обсяг товарообігу між Китаєм і арабськими державами досягнув 244,3 мільярда доларів.

У 2021 році в Тегерані була укладена важлива угода на 25 років, яка зміцнила зв'язки між Китаєм та Іраном - двома великими гравцями у своїх регіонах. Попередній етап цього процесу був пов'язаний зі змінами у міжнародній арені, а саме з початком торговельної війни між Сполученими Штатами та Китаєм під керівництвом адміністрації Трампа, яка призвела до виведення США з Ядерної угоди з Іраном у 2018 році. Ці дії відчутно наблизили обидві країни. Використовуючи створену нестабільність, Китай висловив засудження агресивної політики США і водночас підтримав Іран. Це спричинило значне зростання торговельних оборотів між Китаєм та Іраном, які збільшилися з 31 до 37 мільярдів доларів. Китай багаторазово закликав США повернутися до Спільного комплексу плану дій і припинити санкційний тиск на Іран, що спричиняє нестабільність у регіоні. Особливу роль в цьому відіграє збільшення напруженості та санкційна політика США, які ускладнюють імпорт

нафти з Ірану до Китаю. З урахуванням того, що Іран має спільний кордон з Туреччиною, Туркменістаном та Іраком, він стає ключовим у китайському проєкті "Нового шовкового шляху". Тісне партнерство між Іраном та Китаєм є важливим свідченням складної взаємодії політики, економіки та географії на міжнародній арені.

У період, коли Іран перебував під санкціями, він активно шукав китайські інвестиції, тоді як Китай, з більшим економічним потенціалом, зацікавлений у надійному постачальнику нафти. Можна стверджувати, що підтримка, яку надавав Китай, була пов'язана переважно з економічними міркуваннями. Стратегія Китаю може бути визначена як осуд санкцій, однак з утриманням від рішучих дій та збереженням нейтралітету у відношенні до регіональних конфліктів. Такий самий підхід Китай використовує й у відношенні до росії, хоча масштаб конфлікту не дозволяє йому відкрито підтримувати одну зі сторін.

У конфлікті між Ізраїлем та Палестинськими територіями, Китай застосовує свою типову стратегію, уникнення прямого втручання і підтримує позицію зберігання нейтралітету. Існує ймовірність, що Китай виступає за підтримку Ірану та Палестини, одночасно критикуючи дії США та Ізраїля, щоб уникнути провокацій з боку радикальних груп. Підтримка західних сил може поставити під загрозу торгові маршрути, інфраструктурні проєкти та інші інтереси Китаю.

Ізраїль грає важливу роль у співпраці з Китаєм на Близькому Сході, зокрема в сфері інновацій. У 2017 році між цими країнами був підписаний договір про повномасштабне інноваційне співробітництво, що передбачав посилення взаємодії між урядовими та освітніми установами обох держав.

Китай у 2016 році вніс свою ініціативу щодо мирного врегулювання ізраїльсько-палестинського конфлікту, висловивши підтримку "двох держав для двох народів". Цей крок КНР можна розглядати як спробу виступити посередником у процесі вирішення конфлікту та водночас сформулювати альтернативу американському підходу до проблеми. План Дональда Трампа включав можливу анексію частини території на Західному березі Йордану

Ізраїлем та збереження Єрусалиму як єдиного міста й столиці Ізраїлю. Ізраїль відкинув китайський план врегулювання конфлікту, стверджуючи, що дії Китаю спрямовані на розширення свого впливу в регіоні, хоча Пекін зазначав, що його інтереси обмежені економічними питаннями [20, с. 5-8].

Зв'язки між Китаєм та Іраном мають велике значення для взаємовідносин Китаю з іншими країнами, зокрема з Ізраїлем. У 2022 році відбулися переговори між представником Ірану та міністром закордонних справ Китаю, на яких був укладений новий 25-річний план для всебічного двостороннього співробітництва. Китай підтримав Іран у питанні його права на розвиток ядерної енергетики у власних інтересах безпеки. Співпраця між Китаєм та Іраном охоплює такі сфери, як енергетика, інфраструктура, виробництво, наука та технології, а також медицина та охорона здоров'я.

Інформація про можливу військову допомогу Ірану з боку Китаю часто згадується у різних джерелах. При такому тісному співробітництві можливо, що Китай також надає Ірану підтримку у розвитку ядерної технології. У зв'язку з цими факторами ускладнюється діалог між Китаєм та Ізраїлем у політичній сфері.

3.3. Політичне співробітництво між Україною та Китаєм

В умовах тривалої війни зміцнення дипломатичної лінії проти противника є ключовим елементом для досягнення перемоги. У цьому важливому контексті надзвичайно важливим напрямом діяльності для дипломатичного корпусу України є розбудова відносин із стратегічними партнерами. КНР, яка є одним з таких партнерів, має важливе місце серед них. Україна підтримує стратегічне партнерство з Китаєм, який є одним із найбільших торговельних партнерів країни. За даними на 2021 рік, Китай став першим серед зовнішніх торговельних партнерів України, з обсягом двосторонньої торгівлі в 18,9 мільярда доларів США. Близько 36,7% цієї суми припадало на залізорудну промисловість, а 31,9% - на сільське господарство. Китай був основним

покупцем української кукурудзи, пшениці та сонячної олії. Проте, внаслідок війни росії проти України, обсяг торгівлі між країнами суттєво зменшився. Протягом перших восьми місяців 2022 року, експорт України до Китаю скоротився на 71%, з 5,7 мільярда доларів США до 1,7 мільярда [47]. Блокада російськими військово-морськими силами українських портів призвела до практичного припинення експорту зернових до Китаю. Це призвело до замороження ділових відносин між країнами. Незважаючи на це, Китай проявив зацікавленість у подіях в Україні ще з початку військової агресії росії у 2014 році. Пекін запропонував своє бачення щодо вирішення конфлікту між росією та Україною та висловив готовність виступити посередником у його врегулюванні. Ця пропозиція не знайшла розвитку, і військові дії продовжились і тривали до 24 лютого 2022 року, коли росія розпочала широкомасштабну військову агресію проти України [48].

Важливо відзначити, що позиція Китаю стосовно конфлікту між росією та Україною залишається незмінною, ба навіть уточнюється. Пекін чітко визначив основні зовнішньополітичні принципи у відношенні до цього конфлікту. Керівництво Китаю стверджує, що підтримує принципи мирного співіснування, які передбачають повагу до територіальної цілісності та державного суверенітету, невтручання у внутрішні справи інших країн та відмову від застосування сили у вирішенні спірних питань. Хоча китайське керівництво не виразило прямого засудження агресії росії проти України, його наступні дії свідчать про те, що воно дотримується позиції, висловленої ООН та міжнародним співтовариством щодо засудження цієї агресії. Отримання відмови китайських банків у здійсненні операцій з російськими банками, щодо яких були запроваджені санкції, і відмова Китаю в наданні широкомасштабної технічної та військової допомоги росії, включаючи відмову у ремонті військової техніки та постачанні продукції подвійного призначення, свідчать про значну роль Китаю в формуванні його позиції щодо конфлікту в Україні. Крім того, західні партнери України, зокрема США та Європейський союз, також впливають на формування позиції Пекіна у цьому питанні.

Західні союзники постійно моніторять поведінку китайського керівництва і настійно попереджають про можливі трагічні наслідки для Китаю у випадку, якщо він надасть будь-яку військову допомогу росії. У такій обстановці відносини між Китаєм та США перетворилися на відкрите протистояння, тоді як Європейський союз та Китай шукають формулу для взаємодії та збереження відносин. З метою продемонструвати відповідальну позицію у вирішенні військового протистояння між росією та Україною, Міністерство закордонних справ КНР оприлюднило ініціативу Сі Цзіньпіна щодо врегулювання конфлікту. У першому пункті цієї ініціативи зазначається, що всі сторони мають суворо дотримуватися загальновизнаних міжнародних правил, включаючи цілі та принципи, закріплені у Статуті Організації Об'єднаних Націй.

Документ також відзначає необхідність ефективного забезпечення суверенітету, незалежності і територіальної цілісності всіх країн. Незалежно від їхнього розміру, потужності або економічного статусу, всі країни є рівноправними учасниками міжнародного співтовариства. Всі сторони мають спільно підтримувати основні принципи, які регулюють міжнародні відносини, і захищати міжнародну чесність і справедливість. Також автори документу акцентують на необхідності стимулювати рівне та однакове застосування міжнародного права, відкидаючи подвійні стандарти.

Після того, як ініціатива була оприлюднена, китайський лідер відправився в російську федерацію з надією отримати підтримку від кремлівського лідера. Однак його очікування не виправдалися. Президент російської федерації не поспішав підтримати свого колегу, повідомивши, що запропонований документ може бути використаний у майбутньому. Сі Цзіньпін повернувся до Пекіна трохи розчарованим і вирішив відкласти свій телефонний дзвінок до президента України Володимира Зеленського до кращих часів [3]. У квітні 2023 року відбувся важливий візит до Пекіна президента Франції Еммануеля Макрона та голови Єврокомісії Урсули фон дер Ляєн. Цей візит відбувся у контексті спроб переконати китайське керівництво у миролюбній позиції стосовно конфлікту між росією та Україною, а також у важливості невтручання Китаю та ненадання

будь-якої підтримки росії у цьому конфлікті. Представники Європейського Союзу чітко попередили Сі Цзіньпіна, що в разі надання Китаєм широкомасштабної військової підтримки росії, Китай може очікувати серйозних наслідків [49].

На зустрічі з європейськими представниками, глава Китаю підтвердив відданість принципам верховенства міжнародного права та дотримання положень статуту ООН. Він ще раз підтвердив позицію Китаю стосовно російсько-українського конфлікту, за якою Китай поважає суверенітет, незалежність та територіальну цілісність всіх країн, у тому числі України, та закликав військові сторони припинити військові дії та розпочати перемовини для врегулювання конфлікту. Під час свого візиту до Пекіну європейські гості обіцяли збільшити економічну співпрацю з Китаєм. У рамках візиту Франція і Китай підписали рамкову угоду щодо запуску другої лінії кінцевої збірки літаків Airbus на суму 30 мільярдів доларів США. Представниця Європейської комісії Урсула фон дер Ляен заявила про свою готовність сприяти ратифікації Всебічної інвестиційної угоди між ЄС та Китаєм перед керівником китайської делегації - Сі Цзіньпіном. (рис.3.4) .

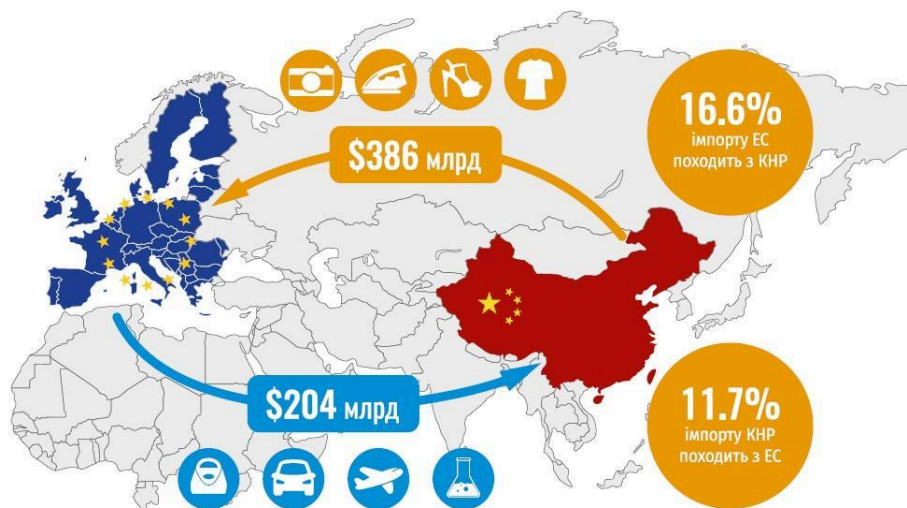

Рис. 3.5. Торговельні відносини ЄС та КНР

Після візиту європейських лідерів до Пекіну результати були позитивно сприйняті світовою спільнотою. Після успішних перемовин з європейськими партнерами, керівник Китаю оперативно висловив бажання провести телефонну

розмову з президентом України Володимиром Зеленським. 26 квітня ця розмова відбулася, і президент України оцінив її як "продуктивну і плідну", а також подякував китайському партнеру за гуманітарну допомогу. Під час спілкування Сі Цзіньпін підтвердив готовність Китаю допомогти вирішенню російсько-українського конфлікту, сприяти припиненню військових дій та розпочати мирні переговори. Його пропозиція про висунення спеціального представника для врегулювання ситуації в Україні також отримала підтримку. Ця розмова розглядається як важливий крок Китаю в напрямку політичного врегулювання конфлікту.

Сунь Чжуанчжі, директор Інституту досліджень російської, східноєвропейської та центральноазійської політики при Академії суспільних наук Китаю, висловив занепокоєння можливістю того, що криза може стати постійним та тривалим явищем, а її негативні наслідки можуть зростати і загострюватися. Су Сяохуей, науковий співробітник Інституту міжнародних досліджень, вважає, що телефонна розмова президента Сі Цзіньпіна допоможе краще зрозуміти наміри Пекіна та роль, яку Китай грає, особливо для багатьох європейських країн [50].

Речник Білого дому з питань національної безпеки, Джон Кірбі, відзначив позитивні результати телефонної розмови між Сі Цзіньпіном та Зеленським, зазначивши, що успішний мирний процес в Україні потребує активної участі українського народу та президента Зеленського. Жозеп Боррель, верховний представник Європейського Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки, під час свого візиту до столиці Колумбії, Боготи, наголосив на важливості переговорів між Китаєм та Україною. Він також нагадав, що «ми всі хочемо миру». Ця розмова відкриває нові можливості у відносинах між Китаєм і Україною, а також створює перспективи для припинення російсько-української війни та відновлення територіальної цілісності України. З урахуванням зобов'язань глави КНР, висловлених під час візиту європейських лідерів до Пекіну, і впливу Китаю на Росію, Україна може розраховувати на позитивний внесок китайських партнерів у перемогу над Москвою. У цьому контексті

важливим є рішення президента України про призначення послом України в КНР Павла Рябікіна.

Розмова між президентами України та Китаю, призначення спеціального представника Китаю в Україні та нового посла України в Китаї свідчать про намір керівництва обох країн активізувати взаємовідносини та піднести їх на новий рівень співпраці. Історія взаємодії між двома державами свідчить про успішний досвід співпраці між Києвом і Пекіном, а також про наявність значного потенціалу для співпраці в різних сферах. Цей факт підтверджує серйозні наміри Китаю щодо допомоги Україні у досягненні миру, і він був яскравою відображенням на практиці під час прийняття резолюції Генеральної Асамблеї ООН. Перший раз у історії КНР проголосував за резолюцію, де росія називається агресором у війні проти України. Це важливий крок у визнанні прав України та підтримці її територіальної цілісності. Раніше в таких ситуаціях КНР утримувалася або висловлювалася «проти». Україна та Китай вже мають ряд перспективних угод, які були укладені раніше, що дозволяє розпочати співпрацю в таких сферах, як сільське господарство, енергетика, житлове будівництво, промислова кооперація, наука та інші. Це відкриває нові можливості для розвитку взаємовідносин між двома країнами та сприяє зміцненню їх співпраці на міжнародній арені.

Співпраця щодо відновлення постачання зернових з України до Китаю має велике значення в сучасних умовах. Китай традиційно вважався одним з основних споживачів української кукурудзи, пшениці, ячменю та соняшникової олії. Однак, через блокаду українських портів російськими військово-морськими силами, ці поставки були припинені. Відновлення цих торгових відносин може допомогти розблокувати порти та відновити торгівлю між двома країнами. Це може бути важливим кроком у вирішенні української кризи, враховуючи підтримку, яку китайська сторона надає Україні у конфлікті з Росією. Відновлення постачання зернових до Китаю може слугувати сигналом доброї волі та підтримки в умовах кризи. Це також може сприяти активізації двосторонніх відносин між країнами та створити основу для подальшого

співробітництва в різних сферах [51].

Для підвищення продуктивності відносин важливо розглянути такі напрямки співпраці::

- організувати регулярні засідання Комісії зі співробітництва між Урядом України та Китаєм принаймні раз на рік для аналізу торгово-економічного співробітництва та оцінки його стану. Під час цих зустрічей слід проводити аналіз співпраці в рамках ініціативи "Один пояс, один шлях", ідентифікувати слабкі місця відносин та розробляти ефективні заходи для їх вдосконалення, а також обговорювати перспективні напрямки співпраці та спільні проекти;

- пропонувати активне залучення китайської сторони до післявоєнного відновлення України та її ролі у розвитку масштабного економічного співробітництва між Китаєм та Європою.;

- здійснювати активізацію інформаційної співпраці між Україною та Китаєм для забезпечення доступу до публічно оголошеної інформації про зовнішньополітичну діяльність обох країн, а також цілеспрямоване поширення інформації про Україну та Китай за межами країн через державні органи.;

- розробляти та приймати спільну декларацію України та Китайської Народної Республіки щодо подальшого поглиблення відносин стратегічного партнерства в нових історичних умовах, враховуючи глобальні зміни у світі та ситуації в обох країнах.

Висновки до 3-го розділу

Узагальнюючи, можна зазначити, що Китай має свої власні інтереси у практично кожному куточку світу, і ці інтереси впливають з великих амбіцій його керівництва. Використання м'якої сили стало основним засобом здійснення впливу Китаю, і його підходи до цього можна описати за допомогою поняття "Realpolitik". Незважаючи на наявність сильної ідеологічної бази, китайська влада переважно адаптує свої дії до конкретних обставин, не спираючись прямо на ідеологію. Комуністичні ідеали використовуються КПК переважно для

утвердження своєї влади, а не як основний принцип державної політики.

ВИСНОВКИ

У контексті зростаючої економічної потужності, Китай займає особливе місце на глобальній арені, де його вплив на політичні та економічні процеси постійно зростає. В умовах нестабільності у міжнародних відносинах важливо ретельно проаналізувати статус Китаю в сучасному світі.

Після дослідження політико-географічного положення Китаю на сучасному етапі були зроблені наступні висновки.

По-перше, економічне зростання виявилось вирішальним фактором у перегляді статусу і ролі Китаю на міжнародній арені. Коли Китай приєднався до СОТ, його ринок інвестицій став дуже привабливим для компаній з-за кордону. Це спричинило посилення впливу Китаю на глобальну торгівлю. Ці економічні досягнення вплинули на перегляд зовнішньої політики Китаю, призвівши до початку активного втручання в регіональні відносини. Під керівництвом Сі Цзіньпіна розпочався значний проект "Один пояс – один шлях", який забезпечив китайським товарам доступ на ринки по всьому світу. Великий економічний потенціал Китаю дозволив розширити межі його впливу та поглибити оборонні та політичні зв'язки, що разом визначило статус Китаю як наддержави.

По-друге, технологізація стала глобальним соціо-культурним та економічним трендом останнього десятиліття, і вона широко розповсюджується в Китаї. Підтримуючи цей процес, держава втрутилася у практично всі сфери суспільного життя, що призвело до автоматизації багатьох управлінських процесів та поліпшення контролю за інформаційним простором усередині країни. Інформаційні технології також зробили життя в окремих районах Китаю безпечнішим та комфортнішим. Китай прагне розширити свою присутність у кібер-просторі інших країн, укладаючи економічні або політичні угоди.

В Китаї існують ряд проблем, розв'язання яких становить найважливіше завдання для уряду на цьому етапі. Виражена регіональна нерівність негативно позначається на іміджі партії всередині країни і не сприяє збалансованому розвитку економіки.

Швидке зростання виробництва в Китаї призвело до значного забруднення навколишнього середовища через урбанізацію та велику потребу в енергії. На державному рівні Китай визнає потребу у зменшенні викидів парникових газів, але в найближчому майбутньому значне зменшення споживання вугілля, нафти або газу є недосяжним. Наразі Китай сприяє розвитку альтернативних джерел енергії, проте це робиться з метою збільшення загального обсягу споживання енергії для підтримки високих темпів економічного зростання, а не для поліпшення стану довкілля.

По-третє, у Китаї, програми завжди мають чітко визначені цілі та часто досягаються незалежно від умов. Проте програма "Одна сім'я – одна дитина" виявилася винятком. Її початкова мета - зменшення народжуваності - була досягнута, але це призвело до демографічної кризи та гендерного дисбалансу в країні. Збільшення кількості літніх людей стає тягарем для економіки, а гендерний дисбаланс ускладнює питання народжуваності. Уряд вживає заходів, таких як підвищення пенсійного віку та впровадження соціальних програм для стимулювання народжуваності. Демографічні проблеми Китаю частково виникають через нерівномірний розвиток різних регіонів; наприклад, у Гонконгу перенаселеність стала проблемою через приплив трудових мігрантів з інших частин країни.

Етнічні, культурні та релігійні розбіжності між народами Китаю ускладнюють процес об'єднання китайської нації. Синьцзян-Уйгурський автономний район та Тибет історично вважаються найбільш напруженими регіонами щодо міжетнічних конфліктів у Китаї. Хоча китайська влада рішуче придушувала повстання в Тибеті та уйгурський сепаратизм, мешканці цих регіонів продовжують зазнавати проблем з повноцінною інтеграцією в

суспільно-політичне життя інших частин Китаю.

Порушення прав людини в Синьцзяні та Тибеті викликають обурення в країнах Заходу. Політика Комуністичної партії Китаю (КПК) стосовно національних меншин багато разів зазнавала критики у міжнародному співтоваристві, що має негативний вплив на імідж країни та погіршує її відносини з іншими державами.

По-четверте, у світовому контексті самоідентифікація Китаю переважно базується на його економічних досягненнях. Проект "Один пояс, один шлях" (ОПОШ), який відновлено на основі історичного Великого шовкового шляху з династії Тан, має більш амбітну мету - створення глобальної мережі, у центрі якої перебуває Китай. У сучасному світі Китай позиціонує себе як регіонального лідера, але його вплив поширюється за межі Індо-Тихоокеанського регіону, що свідчить про його прагнення досягти світового лідерства.

По-п'яте, в регіональних системах Китай, як правило, надає перевагу політиці невтручання у локальні конфлікти, спрямовуючи свої зусилля на збереження власних інтересів та мінімізацію ризиків. Взаємовигідна співпраця та інвестиції є основними принципами його стратегії взаємодії з іншими країнами по всьому світу.

Аналізуючи зовнішню та внутрішню політику, а також актуальні етнічні, соціальні та демографічні проблеми Китаю, можна розглядати кілька можливих варіантів розвитку подій навколо Тайваню, яке є важливим питанням для позиціонування Китаю на сучасному етапі.

Наразі відносини між Китаєм та США у контексті Тайваню знову наростають напруження. Стратегічна невизначеність, яку проявляють США з метою стримування Китаю від військового вторгнення на Тайвань, здається, починає втрачати ефективність. Це стає очевидним через конкретні заяви президента США про готовність захищати Тайвань, які не знаходять підтвердження в політиці Сполучених Штатів, що лише провокує Китай до все більш рішучих дій.

Тайвань – це больова тема на яку періодично звертають увагу США, що спонукає Китай до загроз військового втручання з метою тиску на Вашингтон.

Напружена ситуація, що склалася навколо Тайваню, набуває все більшого схожості з холодною війною з кожним днем. Створення оборонного альянсу AUKUS лише підсилило напруженість у відносинах між певними країнами та Китаєм. В реакцію на формування AUKUS, Китай уклав угоду про безпеку з Соломоновими островами, що дозволило йому посилити тиск на Австралію.

Наразі економіка Китаю дійсно зазнає занепаду через попередні обмежувальні заходи, а ситуація в Індо-Тихоокеанському регіоні продовжує погіршуватися. Дії та провокації США сприймаються Китаєм як виклик, на який відповідається рішучо. Хоча ситуація дійсно напружена, перехід від холодної війни до гарячої фази в найближчому майбутньому залишається великою загадкою. Обидві сторони мають інтерес у збереженні стабільності і відчуження від відкритого військового конфлікту через його непередбачувані наслідки. Однак, при нинішній напруженій обстановці, важливо уникати подальшого ескалації конфлікту та працювати на зменшення напруги та пошуку дипломатичних рішень.

Відповідно до розділу 3 Закону США про відносини з Тайванем, який встановлює відповідальність як президента, так і Конгресу за ухвалення рішень щодо допомоги Тайваню, негайне інформування Конгресу про будь-яку загрозу безпеці, а також про будь-яку небезпеку для інтересів Сполучених Штатів, що може виникнути для Тайваню, є обов'язковим для президента. Виходячи з цього положення, можна зробити висновок, що президент США не має виключних повноважень у встановленні обсягів і характеру військової допомоги для Тайваню. Таким чином, його заяви про готовність захистити Тайвань не мають юридичної сили, поки вони не будуть узгоджені з Конгресом США.

Незважаючи на це, Тайвань має велике стратегічне значення для Вашингтона, що породжує сумніви щодо можливості США уникнути втручання у разі нападу Китаю. КНР розглядає приєднання Тайваню як необхідність для

збереження своєї територіальної цілісності, тому це питання стає важливим для подальшого розвитку Китаю в контексті здобуття регіонального впливу.

Зацікавленість Вашингтона у підтримці Тайбея викликана протилежністю інтересів між США та Китаєм. У випадку, якщо Тайвань увійде до складу Китаю, США можуть втратити стратегічні та економічні переваги в Східній Азії, що підсилить економіку Китаю і змінить умови торгівлі між США та Тайванем на користь останнього. Крім того, американські компанії стануть більш залежними від економіки Китаю. Отже, приєднання Тайваню може наблизити Китай до досягнення регіонального лідерства і відкрити для нього нові можливості для подальшого розвитку. Крім того, якщо Тайвань оголосить свою незалежність, це може послужити приводом для Гонконгу також висловити бажання стати незалежним або посилити свій статус автономії в межах Китаю.

Навіть при готовності США та КНР до можливого військового конфлікту, укладання нової торговельної угоди Джо Байденом з 13 країнами Індо-Тихоокеанського регіону свідчить про те, що наразі Сполучені Штати не передбачають загострення ситуації на Тайвані найближчим часом. Це свідчить про те, що економічні відносини та співпраця з країнами регіону є важливими для США і не будуть вторгнуті на другорядне місце. Однак укладання таких економічних угод може також розглядатися як спроба зміцнити зв'язки між союзниками на майбутнє, в разі можливого протистояння.

Потенційне вторгнення на Тайвань може відбутися після переобрання Сі Цзіньпіна на третій термін. Зараз для уряду пріоритетом є досягнення збереження влади після 20-го з'їзду КПК. Якщо наміри Сі Цзіньпіна залишаться незмінними і він зможе зберегти владу, то наступним може стати приєднання Тайваню. Протягом цього часу наслідки війни в Україні стануть більш відчутними для ЄС та США, а також зростуть обсяги постачання озброєнь, що може дестабілізувати американські сили під час відкриття другого фронту на Тайвані. Перехід від стану напруженості до активних бойових дій може бути суттєво спрямований рішеннями, які прийме Сі Цзіньпін, що зберіг статус

впливового та авторитетного лідера протягом свого десятирічного правління.

В останній заяві Китаю, де стверджується, що декларування незалежності Тайваню призведе до військового протистояння, викликається ряд роздумів про можливість загострення конфлікту до активних воєнних дій. Оскільки Китайська Республіка Тайвань, хоч і не має міжнародної визнаної незалежності, але має розвинену економіку та високий рівень життя, ймовірність оголошення незалежності від КНР варто розцінювати обережно. Тайвань утримується від цього кроку, оскільки військовий конфлікт з КНР може мати серйозні наслідки для регіону. Крім того, виступи Вашингтона щодо готовності втручатися у Тайванське питання викликають особливу злість у Пекіна. Китай засуджує постачання озброєнь до Тайваню і висловлює стурбованість з приводу зростаючого впливу США на рішення Тайваню. Пекін не проти мирного включення Тайваню до складу КНР, зберігаючи при цьому його високий рівень автономії. Отже, заяви президента США про готовність захищати Тайвань виглядають для Китаю як провокація, спрямована на початок війни. Ймовірно, Китай більше зацікавлений у зниженні впливу США на Тайвань, ніж у включенні його до складу КНР, і шукає способи досягнути цього мирними засобами, наприклад, шляхом встановлення лояльного уряду на Тайвані, що створить передумови для мирного повернення до складу Китаю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bloom N. Trade induced technical change? The impact of Chinese imports on innovation, IT and productivity / N. Bloom, M. Draca, J. Van Reenen // *The Review of Economic Studies*. — 2016. — № 83 (1). — P. 87—117.
2. Резнікова Н., Іващенко О., Асланова Е. США, Китай і Мексика в центрі торгової війни: зміст та специфіка розгортання економічних конфліктів в XXI столітті. *Wojna – konflikt – spór. Obszary rywalizacji w przestrzeni międzynarodowej*. Tom 1. R. Kordonski, A. Kordonska, Ł. Muszyński (red.), Instytut Nauk Politycznych UWM w Olsztynie, Olsztyn–Lwów, 2020, pp. 133–157. URL: <http://194.44.12.92:8080/jspui/handle/123456789/4710>.
3. Політична географія : навчальний посібник / С.І. Сюткін; Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка. – Суми : ТОВ «ВПП «Фабрика друку», 2017. – 120 с.
4. Немировська О.В. Механізм регулювання взаємодії національної економіки з транснаціональними корпораціями / О.В. Немировська // *Економіка та держава*. — 2015. — № 12. — P. 121—125.
5. Грищенко К. Стратегічна рівновага як шанс України у багатопольному світі / К. Грищенко / *Дзеркало тижня*. – 2012. – 9 березня. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrdip_2012_13_5.
6. Величко В. Китай: геоекономіка світового лідера / В. Величко // Згуровський М. Геоекономічні сценарії розвитку і Україна : [монографія] / М. Згуровський, Ю. Пахомов, А. Філіпенко та ін. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – С. 176–199.
7. Бжезінський, З. (2000). Велика шахівниця. URL: <https://www.chinadaily.com.cn/a/202304/27/WS644984cba310b6054facffa6.html>
8. Thompson D. China's soft power in Africa : from „Beijing Consensus” to health diplomacy/D. Thompson// *China Brief*. – 2005. – Vol. V. – No.21. – P. 4.
9. Stephen J. Blank Why China Courts Eastern Europe / Stephen J. Blank//*The Diplomat*. – 2012. – 25 February. URL:

<http://thediplomat.com/2012/02/25/why-china-court-eastern-europe>.

10. Smith D.A. Structure and dynamics of the global economy: Network analysis of international trade 1965— 1980 / D.A. Smith, D.R. White // *Social Forces*. — 1992. — № 70 (4). — P. 857—893.

11. Silver, L., Devlin, K., Huang, C. (2019b). People around the Globe are Divided in Their Opinions of China. Pew Research Center. URL: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/12/05/people-around-the-globe-are-divided-in-their-opinions-of-china/>.

12. Rotar Igor. China: Xinjiang – Linked religious practice and state control levels? // *Forum 18 News Service*. 11 October 2004. URL: http://www.forum18.org/archive.php?article_id=428.

13. Pham, C. S. Nguyen, X. Sgro, P. and Tang, X. (2017), "Has China Displaced its Competitors in Hightech Trade?", *The World Economy*, vol. 40(8), pp. 1569—1596.

14. Pham C.S. Has China Displaced its Competitors in High?tech Trade?/ C.S. Pham, X. Nguyen, P. Sgro, X. Tang // *The World Economy*. — 2016. — № 40 (8), 1569—1596.

15. Mary Amity, Sang Hoon Kong, and David E. Weinstein. The Investment Cost of the U.S.- China Trade War, Federal Reserve Bank of New York. Liberty Street Economics. May 28. 2020. URL: <https://libertystreeteconomics.newyorkfed.org/2020/05/the-investment-cost-of-the-us-china-trade-war/>.

16. Langerkvist J. The Limits of the China Model, Stockholm, Glasshouse Forum/ J. Langerkvist// Report from conference proceedings on authoritarian capitalism. – Stockholm : The Swedish Institute of International Affairs, 2008. – 24 p.

17. Kissinger H. On China. N.Y., Penguin Press, 2011.

18. Kissinger H. Does the 21st Century Belong to China?, *The Munk Debate on China*/H. Kissinger, N. Ferguson, L. Daoku, D. Zakaria. – Toronto. : House of Anansi Press, 2011. – 112 p.

19. Kaczmarek M. *Russia-China Relations in the Post-Crisis International Order* / M. Kaczmarek. – Routledge, 2015. – 240 p.
20. Iwanski T. *Ukraine, Belarus and Moldova and the Chinese economic expansion in Eastern Europe*/T. Iwanski //Centre for Eastern Studies. URL: <https://www.osw.waw.pl/en/%20publikacje/osw-commentary/2012-05-28/ukraine-belarus-and-moldovaandchinese-economic-expansion-east>.
21. Hsueh, R. (2016), "State Capitalism, Chinese Style: Strategic Value of Sectors, Sectoral Characteristics, and Globalization", *Governance*, vol. 29(1), pp. 85—102.
22. Grubel, H.G. and Lloyd, P.J. (1971), "The Empirical Measurement of Intra-Industry Trade", *Economic record*, vol. 47(4), pp. 494—517.
23. Grubel H. G. *The Empirical Measurement of Intra Industry Trade* / H.G. Grubel, P.J. Lloyd // *Economic record*. — 1971. — № 47 (4). — P. 494—517.
24. Ghemawat P. *Can China's Companies Conquer the World: The Overlooked Importance of Corporate Power* / P. Ghemawat, T. Hout // *Foreign Affairs*. — 2016. — № 95. — P. 86—98.
25. Fukuyama F. & Zhang W. (2011). *The China model : A dialogue between Francis Fukuyama and Zhang Weiwei*. *New Perspectives Quarterly*. URL: http://www.digitalnpq.org/%20archive/2011_fall/13_fukuyamaweiwei.html.
26. Friedberg A.L. *A Contest for Supremacy: China, America and the Struggle for Mastery in Asia*. N.Y., W.W. Norton and Company, 2011.
27. Fishman T. *China, Inc. : How the Rise of the Next Superpower Challenges America and the World*/ T. Fishman. – Scribner Book Company, 2005. – 352 p.
28. Dong, H. Gao, Y. Sinko, P. J. Wu, Z. Xu, J. and Jia, L. (2016), "The nanotechnology race between China and the United States", *Nano Today*, vol. 11(1), pp. 7—12.
29. Dong H. *The nanotechnology race between China and the United States* / H. Dong, Y. Gao, P.J. Sinko, Z. Wu, J. Xu, L. Jia // *Nano Today*. — 2016. — 11(1). — P. 7—12.
30. Deborah H. Y. Tan and Chen Chen (2019) *Modelling the economic impact*

of the Sino- US trade dispute: A global perspective. The Chinese Economic Transformation: Views from Young Economists. Available at: URL <https://library.oapen.org/bitstream/id/bb1ddd53-7ea7-48fe-a07f7282853bf896/chineseeconomic.pdf>.

31. Browne K. Chinese Overseas Direct Investment – What Kind of Opportunity? - London, UK : Chatham House, January 2008. - P. 8.

32. Bouët, Antoine and Laborde Debucquet, David. US trade wars with emerging countries in the 21st century: Make America and Its partners lose again. IFPRI Discussion Paper 1669. 2017. URL: <https://www.ifpri.org/publication/us-trade-wars-emerging-countries-21st-century-make-america-and-its-partners-lose-again>.

33. Benson Linda; Svanberg Ingvar. China's Last Nomads. The History and Culture of China's Kazaks. New York, London, 1998.

34. Bekkers Eddy, Teh Robert. Potential economic effects on a global trade conflict. Projecting the medium-run effects with the WTO Global Trade Model WTO Staff Working Paper, No. ERSD-2019-04. doi: 10.30875/7dc4c62e-en URL: https://www.wto.org/english/res_e/reser_e/ersd201904_e.pdf.

35. Bekkers Eddy, Schroeter Sofia. An economic analysis of the US-China trade conflict, WTO Staff Working Paper, No. URL: https://www.wto.org/english/res_e/reser_e/ersd202004_e.htm.

36. Athukorala, P.C. (2011), "Production networks and trade patterns in East Asia: Regionalization or globalization?", Asian Economic Papers, vol. 10(1), pp. 65—95.

37. Albert, E. (2018). China's Big Bet on Soft Power. Council on Foreign Relations. URL: <https://www.cfr.org/backgrounder/chinas-big-bet-soft-power>

38. Метельова Т.О. Великий китайський шлях реформ: стратегія Ден Сяопіна та результати її реалізації. «Україна: контекст світових подій». Аналітичні записки Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН

України»(2017–2019 рр.)/За загальною редакцією член-кор. НАН України, д. і. н., проф. Кудряченка АІ, 2019. С.67-75.

39. Інін Л., Захарін С.В., Волосюк М.В. Перспективи зростання торговоекономічного співробітництва Китайської Народної Республіки та України в контексті реалізації ініціативи" Один пояс—Один шлях". Економіка та держава, (5). 2018. С.14-16.

40. Забіян В.В. Особливості трансформації зовнішньої політики КНР: від Мао Цзедуна до Сі Цзіньпіна. Міжнародний науковий журнал Інтернаука, (8 (1)). 2018. С.45-48.

41. Жуков О. Специфіка трансформації китайської соціальної структури в останній чверті ХХ ст. 2019.

42. Герасимчук В.Г., Лі І. Реформування економіки Китаю: етапи, результати, перспективи. Економічний вісник Національного технічного університету України Київський політехнічний інститут, (15). 2018. С.124-135

43. Белл Д. Китайська модель. Політична меритократія та межі демократії. Наш формат. 2017.

44. Wudong de Shuangyi Fengshuo de Chengguo - 'Yidaiyilu' Jianshe Huimu yu Yuanjing [Flapping Wings, Bountiful Harvest - Reflections and Visions 62 of Construction of the 'Belt and Road'],” Xinhua, January 3, 2017, URL: <http://www.xinhuanet.com//politics/2017-01/03/ c 1120233965.htm>.

45. Кривохиж С. В. Публічна дипломатія Китайської Народної Республіки : становлення і розвиток, с. 41, 44, 42.

46. Див. Secure a Decisive Victory in Building a Moderately Prosperous Society in All Respects and Strive for the Great Success of Socialism with Chinese Characteristics for a New Era. — 19th CPC National Congress, October 18, 2017. URL: http://www.xinhuanet.com/english/download/Xi_Jinping's_report_at_19th_CPC_National_Congress.pdf.

47. Nishant Dahiya, Emily Feng, John Ruwitch, Joanna Kakissis. China's Xi calls Ukraine's Zelenskyy, after weeks of intensifying pressure to do so. NPR. April 26. 2023. URL:

<https://www.npr.org/2023/04/26/1164668179/xi-putin-summit-zelensky-china-russia-ukraine>

48. Zhang Yunbi. Beijing's role as peacemaker gains stature. China Daily. April 28, 2023. URL:

<https://www.chinadailyhk.com/article/328178#Beijing's-role-as-peacemaker-gains-stature>

49. China's Xi speaks with Zelensky for first time since Russia's invasion of Ukraine. CNN. April 26, 2023. URL:

<https://edition.cnn.com/2023/04/26/europe/xi-jinping-zelensky-phone-call-intl/index.html>

50. Xi: Special envoy will visit Ukraine. China Daily. April 27, 2023. URL:

<https://epaper.chinadaily.com.cn/a/202304/27/WS6449b357a310b1dea957e17d.html>

51. Українська формула миру і не тільки. Зеленський розкрив нові подробиці розмови із Сі Цзіньпіном. New Voice. URL:

<https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/peregovori-zelenskogo-ta-si-prezidentukrajini-roz-poviv-novi-detali-novini-ukrajini-50320974.html>

52. President Xi Jinping Holds China-France-EU Trilateral Meeting with French President Emmanuel Macron and European Commission President Ursula von der Leyen. URL: https://www.mfa.gov.cn/eng/_zxxx_662805/_202304/t20230406_11055498.html

53. Macron and von der Leyen in China: A difficult but useful dialogue. Le Monde. April 8, 2023. URL:

https://www.lemonde.fr/en/opinion/article/2023/04/08/macron-and-von-der-leyen-in-china-a-difficultbut-useful-dialogue_6022150_23.html

54. Amy Hawkins. Xi's trip to Moscow didn't impress the west – but his most important audience is at home. The Guardian. March 23, 2023. URL:

<https://www.theguardian.com/world/2023/mar/23/xi-jinpingtrip-moscow-didnt-impress-west-but-his-most-important-audience-is-at-home-china>

55. China's Position on the Political Settlement of the Ukraine Crisis. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. URL:

https://www.fmprc.gov.cn/eng/wjb_663304/

56. Зовнішня торгівля окремими видами товарів за країнами світу.
Держстат. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>

57. Китайська програма розвитку. URL: <https://expedicia.org/25382-2/>